

Prof. Dr. Abdülkadir Karahan

**KAHRAMANLAR VE ŐAIRLER BELDESİ
ŞANLIURFA'YA BİR ARMAĀAN**

İstanbul, 1987

**BU ESER, ŞANLIURFA DAYANIŞMA DERNEĞİNİN
BİR KÜLTÜR ARMAĐANIDIR**

KAHRAMANLAR VE ŐAIRLER BELDESİ ŞANLIURFA'YA BİR ARMAĞAN

1. Şanlıurfa İşgali ve Kurtuluđu Şiirleri Üzerine Düşünce ve Görüşler
2. Nabî'de Urfa ve Çağının Bazı Olayları

SUKKAV KÜTÜPHANESİ	
İnceleme No.	Sıra No.
1719	

KAHRAMANLAR VE ŞAİRLER BELDESİ ŞANLIURFA'YA BİR ARMAĞAN

1. Şanlıurfa İşgali ve Kurtuluşu Şiirleri Üzerine
Düşünce ve Görüşler
2. Nabi'de Urfa ve Çağının Bazı Olayları

ŞURKAV KÜTÜPHANESİ	
İnceleme No.	Yıl No.
1719	

NA'T-İ ŞERİF-İ NEBEVİ

Sakın terk-i edebden kuy-i mahbûb-i Hudâ'dır bu
Nazar-gâh-i İlahîdir Makam-i Mustafa'dır bu

Felekde mâh-i nev Bâbü's-Selâm'ın sine-çâkidir
Bunun kandili Cevzâ matla'-i nûr-i ziyâdır bu

Habîb-i Kibriyânın hâbgâhıdır faziletde
Tefevvuk-kerde-i Arş-i Cenâb-i Kibriyâ'dır bu

Bu hâkin pertevinden oldı deycûr-i adem zâil
Amâdan açdı mevcûdat dü çeşmin tütüyâdır bu

Mürâât-i edeb şartıyla gir NABI bu dergâha
Metâf-i kudsiyandır cilve-gâh-i enbiyâdır bu.

HZ. PEYGAMBER'E ÖVGÜ

Sakın, nezaket ve saygıyı elden bırakma; burası Allahu Taâlâ'nın sevgilisi (Hz. Peygamber'in)'nin mahallesi, bulunduğu yerdir. Burası Cenab-i Hakk (C.C.)'ın nazar buyurduğu mahal, Hz. Mustafa (S.A.S.)'ın makamıdır. Medine-i Münevvere'dir; Ravza-i Nebî'nin şereflendirdiği topraktır.

Gökteki yeni ay, onun Babü's-Selâm diye adlandırılan kapısının göğsü yırtılmışı, yüreği yanık âşığıdır. Bunun kandili Oğlak Burcu yıldızı bile, ışığının nurunu ondan almaktadır.

Bu mahal Allah (C.C.)'ın sevgilisinin uyuduğu, dinlendiği yerdir; Fazilet bakımından Arş-i A'lâ'nın dahi üstündedir.

Bu toprağın kutsal parlaklığından : yokluğun karanlıkları ortadan kalktı. Yaratılmış olan her şey, iki gözünü açtı; çünkü (o toprak) kör gözlere bile tutuyadır (şifa veren sürmedir).

Ey NABI, bu Dergaha, edebilik şartlarını gözeterek, saygı ve özenle gir; burası Melâike-i Kiramın, Büyük Meleklerin tavaf ve peygamberlerin görün-verdiği, tecelli ettiği yerdir.

İLK SÖZ

Türkiye'nin tarih, kültür bakımından olduğu gibi tarım ve turizm açısından da geçmişi kadar geleceği de - meyvaları, çiçeklerini aşabilecek vaatlerle dolu-zengin ve verimli kaynaklara sahip bulunan **Şanlıurfa'mız**, gerçeği söylemek gerekirse, henüz hak ettiği önemle sahip olduğu birikimleri ve yarını: yetkililerce de, kendi yetiştirdiği aydınlarca da yeterince ele alınmış, üzerinde çalışılmış bir bölge niteliği kazanmamıştır.

Daha yazının keşfinden hemen sonraki en eski çağlardan başlayarak günümüze kadar geçen binlerce yıl içinde Dicle-Fırat Havzasının, özellikle Güney-Doğu'da Urfa ve yöresinin: bir bereket çevresi, uygarlıklar beldesi, bilim merkezi, kültür ocağı niteliğiyle kazandığı şöhret ve nüfuzun sadece ehlince, uzmanlarca ele alınması yeterli sayılamaz. Ne Harran Ovasının verimli topraklarından çok eskiden alınan bire yüz civarındaki verimi, ne Nesturî veya Harran Üniversitesinin, zamanındaki akademik hayat öncülüğü, ne de Urfa'ya (Edessa'ya) kutsal sıfatının verildiğinin bilincinde olmak yeterlidir, diyebiliriz. Böylece Hz. İbrahim Halilullah'ın ateşe atılırken "Berden ve Selamen" mucizesinin "narı, nura çevirmesine vâkıf olmak, Urfa'nın bir Peygamberler Şehri olduğunu belirlemek, buralardan büyük velilerin, ünlü İslâm bilginlerinin, şiir üstadlarının, gıpta edilecek bestekârların yetiştiğini bilmek te doyurucu olmaz. Başta genç veya yaşlı Şanlıurfa doğumlu veya gönülden oraya bağlı eli kalem tutanlar harekete geçmek şartıyla tarihimizi, kültürümüzü, manevî değerlerimizi ve kahramanlık ruhumuzu görkemliliği ve incelikleriyle tanımak ve tanıtmak isteyen bir çok yetkili ve yetenekli insanımız; güçleri neye yetiyorsa, gelecek kuşaklara - Hz. Süleyman'a, çekirge

1719

VI

ayağını armanğan götüren karınca misalı da olsa-
bir şeyler ulaştırmalı, bir şeyler yapmalı ve Arapça
bir beyitte denildiği gibi: "İşte eserlerimiz, bunlar
bize delâlet ederler; bizden sonra eserlerimize bakı-
nız" diyebilmelidir.

Dünya kimseye kalmadığına göre, burada Şeyh
Sadi'nin şu anlamdaki bir kıt'asını da hatırlatmak
yararlı olabilir:

**"Dünya varlığından bir daimilik görmediğimiz için,
amacımız, bizden bir iz kalmasından ibarettir".**

Urfa ve çevresi hakkında yabancı ülkelerde yayın-
lanan ciddi eserler, tarafsız bir gözlemci gibi hare-
ket edecek olursak, diyebiliriz ki kendi dilimizle
basılan telif monografilerden daha fazladır. Bu bir
bakıma Şanlıurfa'nın tarihi ve kültürel önemini de
bir kanıtı özelliğini gösterir denebilir. Sadece birer
misal niteliğinde olmak üzere Türkçeye Prof. Dr.
Fikret İşıltan tarafından itina ile çevrilen ve sonuna
yazarının toplu bibliyografyası da eklenmiş bulunan
Ernst Honigmann'ın Bizans Devletinin Doğu Sınırı
(İstanbul, 1970) ile Doç. Dr. Işın Demirkent'in dok-
tora tezini oluşturan ve tarihçi bir öğretim üyemi-
zin başarılı çalışmalarının takdire değer bilimsel te-
lif örneği diyebileceğimiz Urfa Haçlı Kontluğu Ta-
rihi (1098'den 1118'e kadar)'ni hatırlatabiliriz (İs-
tanbul, 1974). Burada yabancı dillerdeki son ve
önemli bir kitaba da işaret etmeliyiz: J.B. Segal
kalemile ve büyük bir çalışma sonucu hazırlandığı
bilinen EDESSA "The BLESSED CITY" (Oxford,
1970) (= URFA, KUTSAL ŞEHİR) adlı eser : Ur-
fa'mızın kuruluş efsanesinden başlayarak 639-1146
tarihlerine kadarki-biraz Hıristiyanlık kokan kusur-
ları unutulmaksızın-zamanın tarihini, eski sosyal ve
idarî yapısını, kültürel hayatını, bir askerî üs olarak
önemini ve daha bir çok sorunu ele almıştır. Ta-
raf tutucu olmasına ve mübarek beldemizin asıl ki-
şiliğini İslâmiyetin ve Müslüman Türklerin bayrağına

kavuştuktan sonra kazandığını unuttur gözükmesine rağmen, tarih araştırmaları için bu ve bunun gibi çalışmaların da dilimize çevrilmesini ve gençlerimize bunlardan yararlanma imkânlarının kazandırılmasını temenni edebiliriz.

Bizim kendi dilimizde yazılmış, son yarım yüz yıl içinde yayınlanmış eserler arasında başta tavsiye edebileceğimiz kitap **Prof Dr. Fikret İşiltan'ın URFA BÖLGESİ TARİHİ** (İstanbul, 1960)'dir. Bölgesel ve çoğu şiir, edebiyatın idğer alanları, folklor, biyografya, inceleme, kitabeler ve benzeri konularda olmak üzere, kendi özel kitaplığımızda bulunan, belirttiğimiz dönemde yayınlanmış eserlerden sadece bir kısmının künyesini verecek olursak, özellikle **son yıllarda Şanlıurfa'ya karşı gittikçe artan bir ilgiyi müşahede ederiz.** Bizi memnun eden bir husus ta, **bu yayınların büyük kısmının Şanlıurfa kökenli ve çoğunlukla genç kuşaklara bağlı aydınların göz ve gönül nurundan kaynaklanmış** olmasıdır.

İşte, ilk akla gelenlerin listesi: Kerim Fırat, **Urfa Savaşından Yapraklar**, Gaziantep, 1940;

Ađah Sırrı Levent, **Nabi'nin Surnâmesi**, İstanbul, 1944;

Mithat Atakurt, **Urfa Folklorundan Bir Demet**, Ankara, 1951;

Abdülkadir Karahan, **Nabi, Hayatı, Sanatı, şiirleri**, İstanbul, 1953 ve 1967;

Urfa, İl Yıllığı, 1967;

Yahya Akyüz, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoymu**, Ankara, 1975;

Yaşar Doruk, **Urfa'dan Derlenmiş Türküler ve Oyun Havaları**, Ankara, 1977;

Halil Aktüccar, **Nabi, Hayatı, Sanatı ve Eserleri**, İstanbul, 1984;

Sabri Yazar, **Ayetler Işığında Halilürrahman İbrahim Aleyhisselâm ve Urfa Tarihçesi**, İstanbul, 1985;

Müslim Akalın, **Millî Mücadele'de Urfa (Anılar-Belgeler)**, Urfa, 1985;

Adil Saraç, **Abdi, Hayatı, Sanatı, Eseri, Şanlıurfa**, 1986;

Bedri Alpay, **Şanlıurfa Şairleri, I**, İstanbul (Şanlıurfa), 1986;

Mehmed A. Maraş, **Peygamberler Şehri Şanlıurfa**, Ankara, 1986;

Mahmut Karakaş, **Şanlıurfa Kitabeleri**, İstanbul-Şanlıurfa.

Eldeki imkânlar artık **Şanlıurfa'nın hak ettiği**: tarih, kültür, kahramanlık, uygarlık, tarım, ekonomi, sanat ve turizm gibi değişik alanlarda inceleme ve araştırmalara -başta kendi evlâdları olmak üzere ülkemizin yetişmiş yetkili uzmanlarınca- konu olması zamanının geldiğini göstermektedir. İyi niyet ve sürekli çalışma azmi yeterli olacaktır.

Urfa ilinde doğmuş ve ilk feyzini bu mübarek topraktan almış bir ilim adamı sıfatiyle, ilerlemiş yaşıma rağmen, bana düşen görevleri de biliyorum. Bugüne kadar yapabildiğim, yukarda sözünü ettiğim **Nabi hakkındaki eserimle, İslâm, Türk Ansiklopedilerine ve Meydan-Larousse'e Nabi maddesini yazmaktan başka: Türk Dili ve Edebiyatı dergisi'nde Nabi'nin El Yazması, İmzası, Mührü ve Sûrnâmesine Dair** başlıklı inceleme, **İslâm - Türk Edebiyatında Kırk Hadis** kitabımda yine **Nabi'nin Kırk Hadis Tercümesi'**nden oldukça etraflı bahsetmem ilk sırada olmak üzere **Eski Türk Edebiyatı İncelemeleri** adlı araştırmalarımda **Nabi'ye** ayrı bir bahis ayırmam, muhtelif gazete ve dergilerde **makaleler yazmam, Şanlıurfalı şairler ve Şanlıurfa'nın kurtuluşu** konularında oldukça kabarıklık bir yekûna ulaşan konferanslar vermem, ayrıca bir de **Nabi hakkında** bir kaç lisans tezi ile bir doçentlik tezini de seçip yönetmemden ibaret gibidir. Gerçi bu kadarını da az görmüyorum. Fakat **Allah (C.C.)** kısmet eder ve sıhhatımla zaman da elverişli olursa, bir **Şanlıurfa Kültür Tarihi** yazmayı da düşünmüyorum değilim.

Kurtuluşu üzerinden henüz bir yıl bile geçmemişken çalışkan, dinamik üyeleri ve yöneticilerinin gayretleriyle oldukça başarılı bir çalışma dönemine giren **ŞANLIURFA DAYANIŞMA DERNEĞİ** isteyince bir süre önce kaleme aldığım **Şanlıurfa İşgali ve Kurtuluşu Şiirleri üzerine Düşünce ve Görüşler incelemesi** ile **Nabi'de Urfa ve Çağının Bazı Olayları araştırmasını: Şanlıurfa Kurtuluşunun 67. ve Yusuf Nabi'nin vefatının 275. Yıldönümlerine tesadüf eden 11 ve 12. Nisan günlerine yetiştirilmek üzere yayınlanmasını** memnurlukla kabul ettim. Esasen geçen yıl da, bu mevsimde, **ŞANLIURFA BELEDİYESİ** ve onun değerli Başkanının yapılan öneriyi çok iyi karşılaması ve **Şanlıurfa Dayanışma Derneğini idare edenlerin** yakın ilgisi sayesinde bu satırları yazanın **Nabi'nin kabrinin yeniden onarımı** teşebbüsü gerçekleşmiş, ayrıca bir de **Nabi Sempozyumu** yapılp rahmetli hemşehrimizin ruhu şad edilmişti.

Şimdi ümit ve temennimiz bu güzel hareketlerin başarılı bir şekilde devamından ibarettir. Bu küçük eserdeki iki konunun tam anlamıyla düşündüğüm ölçüde işlendiğini söylemeyeceğim. Fakat oldukça itina ile **Şanlıurfa'mızın yiğit halkının hürriyet ve İstiklâl aşkı ve kahramanca davranışları** ile onun yetiştirdiği büyük bir dehâ olan **şair Yusuf Nabi'nin bir yönünün** ele alınıp bazı yeni görüşlere de yer verilmiş olduğunun okuyucu tarafından da kabul edileceğine güvenmekteyim. Eksiklerimiz varsa ve bunları tamamlayacak bilgin dostlarımız da mevcutsa, elbette, müteşekkir olacağız.

İLK SÖZ'ümüzün sonlarında, bu iddiasız risalemizin gün ışığına çıkmasına vesile olan **Şanlıurfa Dayanışma Derneği'nin bütün yöneticilerine, başta Başkanı ve Genel Sekreteri olmak üzere, gönülden teşekkür ve takdirlerimi ifade etmeği yerine getirilmesi** zevkli bir vecibe sayarım.

Başarı ve hidayet Ancak Allah (C.C.)'tandır.
20 Mart 1987 PROF. DR. ABDÜLKADİR KARAHAN

İÇİNDEKİLER

ŞANLIURFA İŞGALI VE KURTULUŞU ŞİİRLERİ ÜZERİNE DÜŞÜNCE VE GÖRÜŞLER

Giriş niteliğinde kısa bilgi s. 1; İşgal Günleri konusunda bir şiir ve değerlendirilmesi s. 2.; Fransız Parlamentosunda ve Basınında Adana ve Urfa işgal-leri hakkında eleştiriler s. 3.; Fransızların işgal kuv-velerinin Urfa'da kalışları ve âkıbetleri s. 4. ; 11 Nisan 1920 olayı ve Kurtuluşu hakkında görüşümüz s. 6. ; Kurtuluş Şiirleri üzerine, açıklamalar ve gö-rüşlerimiz s. 8., . Konuyu ilgilendiren mısralar ta-şıyan şiirlerden bazı örnek parçalar s. 13.; Sonuç-görüş ve düşüncelerimiz s. 16.

NABİ'DE URFA VE ÇAĞININ BAZI OLAYLARI

Büyük ve mütefekkir şair olarak Nabi konusuna giriş s. 19; I. Nabî'nin Urfa sevgisi, ataları, ailesi, Urfa'yı ziyaretleri s. 20; Nabî'nin çağında Urfa'da inşa edilen kasrlar (köşkler, kâşâneler) Çeşme ve Cami hakkındaki tarih tesbit şiirleri ve bunların de-ğerlendirilmesi s. 23 Bu konu hakkındaki bazı düşün-celer s. 31..

II. Nabî'nin yaşadığı dönemin iç ve dış olayları, kargaşa ve isyanlar s. 32; Şairin Kaşide-i Azliyyesi ve bundan çıkarılabilecek anlam s. 34 Devrinin hu-zursuzluğunu, mala-mülke olan düşkünlüğünü, riya-kârlığını, düzenbazlığını belirleyen beyitler s. 35; Nabî'de kısa bir sulh ve sükun devresini ifadelendi-ren Kaside-i Sulhiyye s. 37.; Çorlulu Ali Paşa'nın Nabî'ye karşı aldığı tavır ve yaptırdığı haksız iş-lemeler karşısında onun şiirleriyle oç alması s. 39 son temenni s. 40;

ŞANLIURFA İŞGALI
ve
KURTULUŞU
ŞİİRLERİ ÜZERİNE DÜŞÜNCE
ve
GÖRÜŞLER

Prof. Dr. Abdülkadir Karahan

Kişilerin ve toplumların, insanların ve milletlerin üzüntülü ve sevinçli günleri, bunalımlı ve ferah ayları, sosyal-ekonomik ve kültürel sıkıntılarla yüklü, yahut bu konularda huzurlu ve başarılı yılları olabilir. Bunun gibi şehirlerin de gamlı ya da neşeli, mutsuz veya mutlu, ümitsiz gibi şekillenen yahut ta başarılarla taçlanan zamanları, dönemleri, devirleri vardır. İşte sadece Anadolu tarihinde değil, dünya ölçüsünde de tâ Milattan binlerce yıl öncesinden başlayarak günümüze kadar uzanan çağlar boyunca: bilim, kültür, sanat ve özellikle kahramanlık alanlarında şöhret sahibi olmuş, ıztırabın da saadetin de, yenilginin de zaferin de, başarısızlığın da başarının da acısını olduğu kadar lezzetini de tatmış olan bel-delerimizden biri ve ön safta geleni ŞANLIURFA'nın 67 yıl önce yaşadığı acılı günlerle sonradan şahit olduğu görkemli muzafferiyetin şiirdeki akisleri üzerinde düşünmek ve kısaca görüşlerimizi belirtmek amacıyla bu satırlara başlamaktayız.

Şanlıurfamızın sosyo-ekonomik ve kültürel gelişimi, güzel sanatlardaki müstesna mevki, tarihini süsleyen bilim ve din gibi muazzez müesseselerin bölgedeki-geçmişten kaynaklanan-feyizli mahsullerine değinmek palanımızı aşar. Yoksa bu az işlenmiş fakat ileride lâyık oldukları inceleme ve araştırmalara konu olduklarında imrenilecek sonuçlar doğurabilecek

olan hazinelerimiz için ciltler dolusu övgüler yazmak - şimdilerde bile - o kadar güç değildir.

Bilindiği gibi 25 Haziran 1919'da **Mersine** çıkan **Fransızların ütopycacı** (gerçekleştirilmesi mümkün olmayan tasarımlara kapılan) **askerleri** nasıl bir çelik iradeye çarpacaklarının farkında değillerdi. Hattâ içlerinden hatıra defterlerine ilk izlenimlerini yazarken: "Halk üzerinde iyi tesirler bıraktıklarını sananlar ve bir kaç kötü insanın gösterdiği yakınlığı kralar gibi bir karşılama sananlar" da olmuştu. Ama 7 Mart - 30 Ekim 1919 tarihleri arasında **Şanlıurfa'** mızı işgalleri altında bulunduran **İngilizlerin çekilip yerlerini Fransızlara bıraktıkları 31 Ekim 1919 gününden** başlamak üzere **kahraman ve vatansever Urfalılardan göregeldikleri mukavemet, bu bölge halkının nasıl çetin ceviz olduğunu onlara hemen hissettirmişti.** Geldiklerine daha başlangıçta peşiman olmuşlar, ancak üst makamlarından emir almadıkları ve kendilerine takviye kıtaları geleceği vehmine de kapıldıkları için defoulup gitmekte gecikmişlerdi.

Vaadler, paralar, tehditler hiç bir işe yaramamış, **Yüzbaşı Villi'ler, Albay Norman'ların** desiseleriyle faaliyetleri de boşa gitmeğe yüz tutmuştu. İlkbaşta **12 vatanseverin ve Urfa halkının himmetiyle oluşup Siverek ve Viranşehir'den koşup gelen mücahitlerin daha da güçlendirdiği mahalli mücadele kuvvetleri:** Düşmanı, bu aziz vatan parçasının "harim-i ismetinde" boğmağa karar vermekte tereddüt etmiyordu.

O günlerin duygularını **Zeki Coşkun'un İşgal Günleri**" başlıklı şiirinde hissetmek, halkın huzursuzluğunu bu gibi koşuklarda izlemek güç değildir. İşte bu güzel, bu ince duygulu ve etkin üsluplu şiir:

Ulla bağlatmış ayınca gence,
Bilmem neden susmuş o tatlı diller.
Obadan obaya gidilen yollar,
Düşman askerinden geçilmez olmuş.

Kapılar kapalı, sokaklar sessiz;
Çöl müdür burası? Her taraf ıssız.
Gündüzü dumanlı, gece ışksız,
Urfa, harabeden seçilmez olmuş.....

Allah'a hamd olsun ki bu durum uzun süre devam edemedi. Bir taraftan **Urfalılar**ın ve onların mücahitlerini gönülden destekleyen ve yardıma koşmağı şeref sayan **yöre halkının hürriyeti, istiklâlî ölümüne bile tercih eden kahramanca davranışları**, diğer taraftan susuz, gıdasız bırakılan Fransız askerlerinin kırılan manevî güçleri, hattâ Fransız parlamenterlerinden bazılarının Meclislerinde; Basınında, halkı arasında yayılan ve güçlenen eleştiriler bu sömürücü bu hak ve özgürlük düşmanlarının artık kutsal topraklarımızda barınamayacaklarının kanıtlarını oluşturmaktaydı. Misal olmak özelliğiyle bir Fransız milletvekilinin Meclislerindeki konuşmasından ve iki gazetesinden bir kaç sözü buraya almak yerinde olacaktır:

Fransa'da sol kanat temsilcilerinden **Marcel Cachin** şöyle konuşmuştur:

"40.000 adam (bu Suriye ve Türkiye'deki asker sayısının toplamıdır), söylemeğe gerek yok, her gün para harcıyor; devamlı taarruzlarla canlarını tehlikeye koyuyorlar.... prestijimizi bitirdik"... Ve sözlerine maddî durumlarının bu harcamalar yüzünden feci bir manzara arz etmekte olduğunu, savaşlarda çok insan kaybettiklerini, halâ da Doğu'da yüz milyonların ve binlerce Fransız gencin hayatının harcanmasına da devam edildiğini belirtip bunların hesabını sormak gereğini de eklemiştir.

L'Humanité Gazetesinde Paul Louis, Urfa olaylarını: "artık ne bir adam, ne bir kuruş" sözleriyle karşılayıp bu haksız ve sömürücü davranışı kınarken, L'Actien Française Gazetesi de hükümetinin Doğu politikasını eleştiriyor ve Jacques Bainville imzalı yazıda, şu anlamda eleştiriler yer alıyordu: Urfa' da yani Küçük Asya'nın göbeğinde bir Fransız Garnizonunun işi neydi?... Fransa'nın çıkarı ve gelenekleri Türk Halkıyla devamlı savaş değil, barışı icap ettirir"...

İşte saldırıları: Güney ve Güney-Doğu Anadolu' da hür yaşamış ve hür yaşamak için yaratılmış Müslüman Halkın çelik iradesine çarpan saldırganların yaptıklarına peşiman oluşları, "zebûn-küş = güçsüzü ezen, kendini savunma gücü olmayanı öldürücü" davranışlarının sonuçsuz kalışı ve günden güne karşılardaki inançlı toplumun "kükremiş sel gibi, her bendi aşmağa" muktedir azim ve mücadele kudreti, bu davetsiz misafirlere gereken dersi, sonunda, vermeğe yetti. Nitekim önce sadece motorlu vasıtalara bindirilmiş 300 kadar mevcutla ve 4 ağır makinalı ile başbelâsı gibi gelen yabancı kuvvetler, daha sonraları katılanlarla birlikte ancak 100 kadarı Fransız olmak üzere 500 civarına varmıştı. Bunlardan 12'sinin subay olduğunu da ilgili yayınlardan bilmekteyiz. İlk bakışta sayıları azımsanabilecek olan bu askerî güç, hem şehrin müstahkem sayılabilen semtinde yerleşip âdetâ çevre ile ilişkilerini kestiği ve bu bakımdan sığındıkları yerlerden defedilmelerinin kolay olması hasebiyle savunmalarını kolayca yaptıkları için, hem de - o tarihlerde - şehirde yaşayan Ermenilerden çok yardım gördüklerinden dolayı, kısa da olsa, bir süre Şanlıurfamızın temiz havasını bozabilmişlerdir. Bu sebeplere halkın örgütlenmesi için zamana gerek olduğu, çevre vatanseverlerinin yardıma koş-

malarına imkân sağlanabilmesi bakımından da bir az sabırla hareketin akıllıca bir davranış niteliği taşıdığı'nin eklenmesi uygun olacaktır. Bununla beraber Fransızların topu topu Urfa'da barınabildikleri müddet beşbuçuk ayı bile bulmaz (31 Ekim 1919 - 11 Nisan 1920). Bu kadarlık süre içinde, kendi kendini düşman çizmesinden-kendi gücüyle-kurtaran beldele-
rin, tarihte bile, misalı azdır. Adana ovasının pa-
muklarını, Urfa-Altın Başak ovasının tarım mahsul-
lerini, Ergani bakırlarının verimini sömürmek için
ağızlarının suları akanların salyaları, er geç, yüzleri-
ne bulaşacaktı. Öyle de olmuştur.

Benim ilkokul hocalarımın olup "**Urfa Savaşından Yapraklar**"ı yazan Kerim Fırat; bana ithaf ederek bastır-
dığı eserinin (Gaziantep, 1940) Giriş kısmına
şu satırları yazarken duygusallıkla gerçeği kucak ku-
cağa birleştiren haklı bir ifadeyi kullanıyordu:

"İşte Urfa Savaşı da: ateşlenen, etrafa alevler
saçan, yükselen Türk varlığının, Türk imanının kendi
kanile yazdığı şehnamesinin bir civanmertlik faslı ve
millî Türk kurtuluş mucizesinin bir ilk yaprağıdır."

Burada Şubat 1920'de Fransız kuvveti ile Ermeni
Mahallesi arasındaki **Bediuzzaman Karakolu'nun mü-
cahitler tarafından zaptı** ile başlayan ve böylece
mahsur düşman askerine Ermenilerin yardımlarını
güçleştiren ilk başarılarından Nisan 1920'nin başlarında
Fransızlar ve Ermeniler arasında şiddetlenen aç-
lık, korku ve perişanlık günlerine kadar geçen za-
manın olaylarından söz açmak planımızın sınırlarını
aşmak olur. Sadece **11 Nisan 1920 günü**, sabahın er-
ken saatlerinde mevzilerini boşaltarak **Suruç** yönüne
doğru yola çıkan **Fransız kuvvetinin Şebeke Boğazı'**
nda-biraz da -Ermeniler yüzünden giriştiği çatışma
sonucunda per-perişan edilediğini ve bunun ülkemize
saldıracaklara **Kurtuluş Savaşının ilk ve unutulmaz**

bir dersi olmak ayrıcalığını koruduğunu belirtmekle yetineceğiz.

11 Nisan gününün olaylarını ve anlamını: ona şahit olan **Urfalı mücahitlerle** nasılsa kurtulmuş olan bir kaç **Fransız askerinin** ve onlara dayanarak anlatılan o ülke basınının açıklamaları arasındaki farkı görmezlikten gelmek mümkün değildir. Bizim görüşümüz elbette kendi mücahitlerimizin, görgüye dayalı, ifadeleri merkezinde olup bir kaç noktada biraz taraf tutmak özelliği bulursa bile **Paul de Véou'nin Kilikya Faicası**'ındaki abartmalara ve gerçek dışı beyanlara nazaran çok daha inandırıcıdır. Biz hiç bir zaman bu Fransızın mübalagalı şekilde anlattığı gibi: **Şebeke olayının** bir tuzak olarak **önceden planlanmış olduğunu** kabule değer bulamayız. İlk çatışmanın da Müslüman Urfa ve çevresi halkından değil, Fransızlarla birlikte bulunan Ermeniler'den kaynaklandığı kanısındayız. Jandarmamızın da onların artçalarına ilk hücumu yaptıkları akla pek uygun düşer denemez. Çünkü bunlar, yolda onların kazasız belâsız yürüyebilmelerini ve -her ihtimale karşı- geriye dönmek isterlerse bunu engellemeyi üstlenmişlerdi. Ama bir kerre çatışma başlayınca ve Fransızlar yüklerini açıp makinalı tüfeklerle savaşmayı kıztırınca, doğal olarak, köylüler aşiretlerden silâh seslerine koşanlar, Urfa'dan yetişen mücahitler, jandarmalar da mukablede kusur etmemişler ve böylece işgal kuvvetinin en büyük kısmı aradığı belâyı bulmuş, 100 kişiye yakını esir alınmış, ancak çok küçük sayıda olmak üzere bir kaç kişisi kurtulabilmiştir. Bu kendi canını kurtaranların yollarına -kaçak olarak- devamları sırasında uğradıkları musibetlerin tasviri de akla ve mantığa uyacak gibi anlatılacağına, Fransızlar tarafından, hayalî bir biçimde abartılmış, ayrıca Suruç ve Urfa hapishanelerinde gördükleri muameleler de özellikle Diyarbakır'a

sevk edilip orada çırılçıplak teşhirleri de kaydedilmiş böylece aleyhimize kamuoyu oluşturulmak amacı güdülererek tasvir edilmiştir.

Bizim asıl 11 Nisan Kurtuluş şiiirlerine geçmeden, o günün olayları için söyleyeceğimiz şundan ibarettir:

Şanlıurfa'nın mücahitleri: aç ve susuz kalan, dayanma güçleri iflâsa yüz tutan ve güvendikleri Ermeniler de, onlar kadar "muhtac-i himmet" durumuna düşen Fransız işgalcılarının şehirden çıkıp gitmelerine - âdetâ merhamet göstererek - râzı olmuşlar ve giderken de güvenliklerini sağlamak üzere refakatlarına jandarmalarımızı memur kılmışlardır. Beş aydan fazla kendilerini uğraştıran, davet edilmedikleri topraklarına -hiç bir anlaşma da olmaksızın- gelip ana kaynaklarını sömürmeye hazırlanan düşmanı, mücahitlerimiz isteselerdi,, geri çekilişlerini kabul etmez ve -o tarihten bir kaç gün sonra-"adem-âbâde=yokluk ülkesine" yollanmalarını sağlayabilirlerdi. Kendilerine çıkıp gitme müsaadesi verilmesi dahi bir atıfetti. Eğer yolda yok olmaları sonucu doğmuşsa, bunun sorumlusu: kendileri ve himaye ettikleri, birlik oldukları Ermenilerden başkası değildir. Arapça: "Men dakika dukka- Çalma kapıyı, çalarlar kapını" sözü boşuna söylenmiş değildir. Binlerce kilometre uzaklardan gelerek tertemiz insanların muazzez vatanlarını ayakları altında çiğnemeğe yeltenenlerin, günün birinde, bu hareketlerini kanlarıyla ödemelerinin güzel bir misalı: ŞANLIURFA MÜCADELESİ'nin koynunda uyumaktadır. Bu saldırganlara bir ihtar, özgür yaşamak isteyenlere de bir beşarettir.

Şimdi URFA KURTULUŞUNU konu alan şiiirlerden bir kaçından örnekler almak suretiyle bazı mutalaa-larda bulunabiliriz:

İlkönce aruzla yazılı (Mefâilün/Mefâilün/Feûlün vezniyle ve bir kaç imâle ile okunan) **KURTULUŞ DESTANI** başlıklı -İkinci Dünya Savaşından önce rahmete kavuşmuş olan -Emin Kırathoğlu'nun şiirinden büyük bir bölümünü iktibasla başlamak istiyoruz :

**Bihamdi'llah bugün devran bizimdir.
Adâlet vaktidir seyran bizimdir.
Karalar bağlasın düşmen-i bedhah,
Şecaat devridir, meydan bizimdir.**

**Yakındır parlasın şemşîr-i musret;
Ser-a-ser kaplasın a'dâ-yi kudret.
Erişti Müslimine vak-ti fırsat;
Kavidir ahdımız peyman bizimdir.**

**Şükür İslâma kuvvet geldi ansız;
Kovuldu memleketlerden Fransız.
Kimi kaçtı, kimisi düştü cansız,
Verildi dert ana, derman bizimdir.**

**İlâhî, ehl-i İslâmı zarardan
Emin et fitnelerle şûr u şerden.
RUHA şehri masundur her kederden
Buyurdu çün der-i ihsan bizimdir....**

11 Nisan Kurtuluş Gününde yazıldığı söylenen bu destan -şiiri okurken izlenimimiz samimî, duygulu ve İslâmî inançları sağlam bir yurtsever şairle karşı karşıya olduğumuz merkezindedir. Bir kere Allah (C.C.)'a şükürle başlaması, şairin, İslâmî geleneklere bağlı olduğunun bir olumlu kanıtıdır. Onun 11 Nisan başarısı ile gönülden sevinçli bir ruh haleti içinde kaleme sarıldığı da sezinleniyor. Belki teknik bakımdan çok üstadâne bir üslupla karşılaşmamaktayız.

Fakat mısralardaki içtenlik, sıcaklık, memnuniyet okuyucuyu bir zafer ufkuna doğru alıp götürmeğe yetmektedir. Şairin kahramanlığa, yiğitliğe olan hayranlığını da hissedebiliyoruz. Ayrıca, eğer gerçekten zafer gününde kaleme alınmışsa, şairin içine, **URFA'** dan sonra işgal atındaki diğer beldelerimizin de yakında kurtarılacağı ilhamı doğmuştur, demektir. Fransızların kiminin kaçtığı, kimisinin de cansız yere serildiği: gerçeğin şiirle güzelce ve sade ifadesidir. Ama onlara derdin, bize de dermanın verilmiş olduğu anlamındaki mısra ise yine gerçeğin kucagında güzel bir benzetmedir.

Son dörtlükteki **duâ** da çok gönül okşayıcı, çok içten gelmedir. Bugün de, yarın da her **Türk vatandaşının Cenab-i Hak (C.C.)'ten isteyebileceği baş dilek: Müslümanların her türlü zarardan korunmasıdır.** Her çeşit fitne ve fesattan, her alanda kargaşa ve kötülükten güven içinde bulunmağı istemek kadar Allah (C.C.)'tan niyaz edebileceğimiz önemli bir şey de yoktur. Hele **RUHA ŞEHRİ (URFA)**'nin her bakımdan kederden korunmuş olduğuna değinmesi ve buna inanması insanda daha da derin bir takdir duygusunu uyandırıyor. Böylece **Urfa Kurtuluşu** için yazılan ilk övgülerden biri olan bu şiiri, o günlerdeki sevincin, coşkunluğun, Hakk'a şükür ve niyazın bir zâde-i tab'ı, bir halk psikolojisinin belirtisi, bir gönül erinin iç âlemini aydınlatan duyguların tezahürü olarak görmek ve öylece değerlendirmek gerekir, kanaatındayız.

URFA KURTULUŞUNU'n bir kahramanlık ve korkusuzluk zaferiyle taçlanmış olduğunu şakiyan **Micaz Makamındaki Türkü'yü** de burada hemen hatırlamak, onu unutulmaz başarılı bir tarih olayı niteliğiyle söz ve müzikle bugünkü ve gelecekteki çocuklarımıza bir nadide armağan gibi sunmak çok yerinde olacaktır. İşte, bir iki düzeltme ile **KURTULUŞ TÜRKÜSÜ:**

Kolumu salladım toplar oynadı;

Kara taş içinde çete kaynadı.

Yaşasın Urfalı teslim olmadı.

De yürü yürü kumandanım yürü;

Çetelerin gidiyor, dönmiyor geri.

Tıfındır, hastane karşıma karşı;

Hain Fransızın bomba atışı;

Urfa çetesinin süngü takışı;

De yürü yürü kumandanım yürü;

Çetelerin gidiyor, dönmiyor geri.

Hızmalı Köprü'den atladım, geldim.

Cebhanem döküldü topladım, geldim.

Hain Fransızı pakladım, geldim.

De yürü yürü kumandanım yürü;

Çetelerin gidiyor, dönmiyor geri.

Şebeke dağından indim dereye;

Atılıyor, bombalar, bilmem nereye?

Urfa çeteleri dönmez geriye.

De yürü yürü kumandanım yürü;

Çetelerin gidiyor, dönmiyor geri.

Fransızın başında kırmızı fesler.

Atılıyor bombalar, gelmiyor sesler.

Ruhları çekilmiş, kalmış kafesler.

De yürü yürü kumandanım yürü;

Çetelerin gidiyor, dönmiyor geri.

Bu türkü, halkın hemen her tabakasının duygularına tercüman gibidir. Çoğunlukla Urfa şivesiyle söylenen ve hece vezniyle yazılmış gözükmele beraber terennüm edilirken dörtlüklerde düzgün vezne uymayan bir kaç mısraın bulunuşuyla birlikte nakaratta da dörtlüklere uygunluk mevcut olmayan bu türküyü

yazarken, biraz şive düzeltmesi ile vezin uygunluğu çabası gösterildi. Ancak yine de şekil ve anlam bakımından metne ve ölçüye fazla dokunulmasının yerinde olmayacağı düşünülerek sınırlı bir yol tercih olundu. Esasen tamamıyla halka ait olan bu gibi türkülerde şekle fazla bağlılık aramamak ve anlamda da çok titiz olmamak gelenek icabı sayılmalıdır. Asıl önemli olan onun büyük halk yağınuna etkili olması, toplumun duygularını canlı olarak aksettirmesi ve kalabalıklar tarafından rağbet görmesi ve benimsenmesidir.

Bizim gençlik yıllarımızdan beri Şanlıurfa yöresinde çok zaman dinlediğimiz - bazan dörtlükler ve nakaratta farklı kelimelerle söylendiğine şahit olduğumuz - bu Türküdeki ruh, kahramanlık duygusu, mücadele azmi, korkusuzluktur.

Yazarını da bestecisini de şimdi bilemediğimiz - belki Urfa'da bilenler de vardır - bu **Türkü**, bize, **Şanlıurfa Şavaşı**'nın, bazı safhalarını yeniden yaşamamıza yardımcı olur gibidir. Kolunu sallayınca topların oynaması, kara taş içinde çete kaynaması şakımasını izleyen "**Yaşasın Urfalı (Urfalı'lar) teslim olmadı**" mısraı, gerçekten, Şanlıurfalıların çelik karakterini, düşmana boyun eğmezliğini, korkusuzluğunu, mücadele azmini âdetâ canlandırır gibidir.

İkinci dörtlükte (Şaklozun Evi) Tıfudur-Hastahane karşıya karşı, her halde mücahitlerle düşman kuvvetlerinin birbirine pek yakın olduklarına bir işaret olmalıdır. Asıl amaç "**Hain Fransızın bomba atışı**" dır. Ve bir de bu hainlere mukabil "**Urfa çetesinin (çetelerinin) süngü takısı**" ile mücahitlerin bombalara bile aldırış etmediği ve süngülerini takarak savaşmaya hazır oldukları anlatılmak istenmiş olmaktadır.

Üçüncü dörtlükteki amaç : ne Hızmalı Köprüden; atlayıp gelmek, ne de dökülen cephaneyi (cebirha-

neyi) toplamak olarak değerlendirilmelidir, sanırız Söylenmek istenen, her halde: "**Hain Fransız pakladım geldim**" sözlerinin anlamındadır. Urfalı kahramanlar, bütün arzularını, saldırgan misafirlerinin geldikleri gibi gitmelerine bağlamışlardır. Ama gitmesini bilmeyen ve giderken de yine huylarından vazgeçemeyenleri: temizleyip onları geri dönmek imkanından yokun bırakmaktan başka çâre görülmemiş ve gereken de yapılmıştır. İşte demek istenen de: bir daha böyle hareketlere kalkışılmamasını öğütlemektir.

Denebilir ki Türkünün kalbi son iki dörtlükte (4. ve 5.) atmaktadır. Çünkü Fransız işgalinin sonucudur ki: 11 Nisan'ı doğurmuştur. Ve bu türkü, bir kurtuluşun heyecanını, sevincini terennüm etmektedir. Bunlardaki anlam özelliğine şöylece temas edebiliriz: Şebeke Dağından dereye inilmiş, bombalar atıldığı müşahede olunmuş, fakat -sanki- nereye atıldıkları anlaşılammıştır. Sonra atılan bombalar karşısında -hemen hemen- sesler duyulmaz oluyor; çünkü ruhlar çekilmiş, sadece kafesler (çansız bedenler yerde) kalmıştır. Düşman hak ettiğini bulmuştur. Nakaratlarda da:

De (Di) yürü (yeri) yürü (yeri) kumandanlar yürü;
Çetelerin gidiyor, dönmiyor geri
denilmekle - ki vaktiyle kumandanlar kalimesi yerine Bozan Beyim deyimini işitmiştim - mücahitlerin artık zaptedilmez bir coşkunluk içinde ve başladıkları işi bitirmeden geriye dönmemeğe kararlı olduğu söylenmiştir, sanılabilir. Yahut çetelerin başarılarından sonra da ileriye doğru hareketlerine devam arzusunda olduklarının ifade edilmesi nakaratta yer almış olabilir. Her ne olursa olsun bu türküde Urfa ve çevresi halkının mücadele azmini, düşmana teslim olmaktansa ölümü tercih etmeğe hazır bir ruh haleti taşıdıklarını, düşmanla mücadelede yılgınlık duyma-

dıklarını ve geriye dönmek üzere bombalar, kurşun yağmurları arasında savaşarak yapılması icabedeni yapmış olduklarını dile getirmiş görmek, gerçeğe, en yakın bir yaklaşım sayılabilir.

Şanlıurfa'nın kurtuluş sevinç ve heyecanını gerek baştanbaşa şakiyan, gerekse bazı dördlüklerinde bu konuya da değinen şiirler az değildir. Bu inceleme özel bir iddia taşımadığı, sadece Urfa'mızın işgalinden duyulan kederi, karamsarlığa eğilimli psikolojik sıkıntıyı ve daha sonra da **Kahraman Mücahitlerin** aylar süren mücadelesini, kavgasını, sonunda da düşmanı anasından doğmuşa peşiman eden ve yokluğa yollayan **Şebeke Boğazı savaşmasını** konu alan **şiirlerden örnekler vererek** bazı görüş ve düşüncelerimizi vurgulamağı amaçladığı için misalleri çoğaltmayı gerekli görmiyoruz.

Burada bazı şairlerimizin veya şiire hevesli-yaşlı, yahut genç aydın - ve Şanlıurfa'ya gönül vermiş Urfalı, bazan da Urfa dostlarının Urfa için yazılmış şiirleri arasındaki konumuzu ilgilendiren dördlüklerinden iktibaslarla bulunmakla yetiniyoruz.

Halide Nusret Zorlutuna, Urfa Destanı başlıklı şiirinin son iki dördlüğünde şöyle demektedir:

**Bir yüce tarihtir 11 Nisanı;
Duymayan var mı o şanlı destanı?
Uğrunda sel gibi akıtır kanı,
Sonra da cana can katar bu Urfa.**

**Kadını, erkeği soyca kahraman.
Yurda yan bakana sillesi yaman.
Arslan yetiştirir, bağrında arslan;
Yiğitler kalbinde yatar bu Urfa.**

Şiiri bütünü ile gözden geçirecek olursak: "**Kahraman yatağı, erler otağı**" mısraı ile başlayıp Urfa'

yı övdüğüne göre onu başta bir kahramanlık neşidesi sayabiliriz. Sonunda da şair aynı hava içinde 11 Nisan Kurtuluşuna değinmekle bu görüşümüzü güçlendirir. Ancak manzume sadece bir yiğitlik övgüsünden ibaret değildir. İçinde: kırları, bahçeleri, bağları, **Karakoyun'u**, **Anzelha'sı**, hattâ çığ köftesi bile yer aldığına göre daha çok bir Şanlıurfa'ya hayranlık, bağlılık güzellemesi türünde telâkki edilebilir. Fakat başta ve sondaki ifade bu **Urfa sevgisiyle gönlü dolu olan şair hanımın**, bu bir asker ailesi özelliğini de taşıyan eski hocanın ruhunda: tabiat güzelliğine, tarih zenginliğine olan bağlılıkla birlikte yiğitliğe, hür yaşamağa, destanlara yaraşır davranışlara da aynı derecede tertemiz duygularla da genişçe yer verildiği müşahede edilebilir.

Doğrudan doğruya 11 Nisan deyimini kullanmakla beraber **Ahmet Kutsi Tecer'in İbrahim şiirinin** de sonu: coşkulu bir şekilde Şanlıurfa'nın kahran evlâtları kişiliğinde Urfa Kurtuluşu'ndaki efsanevi hamesete temas eder, diyebiliriz:

Urfa, destan yurdu, bu eski belde:
Nice efsaneler yaşar dilinde.
Toprağın öz oğlu, öz kızı Urfa;
Bin kere hem şehid, hem gazi Urfa.
Güneyde Türklüğün demir kalesi.
Bu gece içimde Urfa'nın sesi.

Gerçekten tarihi, tabiat güzelliği, halkının samimiyet ve saffeti, konukseverliği ile ünlü Şanlıurfa'nın 11 Nisan'da ve ona tekaddüm eden aylar zarfında gösteregeldiği mücadele azmi, cesareti, hemen bir çok şiirde, ya doğrudan söz konusu olmuş, yahut burada olduğu gibi imâ yoluyla ve hayranlıkla vurgulanmıştır. Bir ara Urfa Milletvekili de olan Tecer'in **İbrahim şiiri** aslında **Halilül-Rahman'da** bir gece, daldığı bir hülyanın - bazı mısralarındaki ifadesine

katılamayacağımız - mahsulüdür. Ama ayın doğması, bülbülün sesiyle hülyasından ayılan şairin son mısralarındaki Urfa hayranlığı, bize, kurtuluşu hatırlattığı için bir kaç mısramı buraya aktardık.

Hulûsî Kılıçaslan'ın Urfa Kurtuluş Marşı da baştan sona kadar 11 Nisan'ın canlı, coşkulu bir terennümüdür, denebilir. Biz sadece ilk dörtlüğünü buraya almakla yetineceğiz:

Dağlarda uğuldar, göklerde gürler,
Yankılar dinmeden söyler o günü.
Urfa'yı bir daha kükrer görürler,
Her 11 Nisanda anarken dünü.

Kılıçaslan'ın "marş" adını verdiği manzumesi Urfa Kurtuluşunun onun ruhunda uyandırdığı duyguları, oldukça başarılı, samimî bir üslupla ifadelendirmektedir... Kurtuluşun bir armağan olduğunu, bir destan niteliği taşıdığını, ataların kaniyle yurda bağlı olduğumuzu güzelce vurgulayan bu şiiri de, diğerleri gibi, gençlerimizin hassasiyetle okumaları yararlı olur.

Sözü daha fazla uzatmak gerekmez. Ancak "Şanlıurfa'nın Kurtuluşunun 66. yıldönümü münasebetiyle Şanlıurfa Belediyesince düzenlenen KURTULUŞ konulu şiir yarışmasında" birinci ödülü kazanan "SON ÖGÜT" ten bahsetmeden yazıyı bitirmek istemiyorum. Daha Şanlıurfa Lisesinin - geçen yıl - 4. sınıfında okuyan Sema Demirkol'un gerçekten içten doğma, ince duygulu, çelik metanetli şiirini takdir ettiğimizi söylemeliyiz. Urfalı bir annenin çocuğuna bir kahramanlık, vatan sevgisi, din duygusu, toprak özlemi, özgürlük aşkı dersi niteliğini de taşıyan bu şiirden de şu mısraları okuyucuya da iletmek zevkından kendimi alıkoymaya gönlüm râzı değil:

Şimdi SON ÖGÜDÜMÜ dinle:
Sonra anam hakkını helâl etmedi deme.

Bir zamanlar.. Rizvaniye'de
Ezan sesi yayılırdı perde perde.
Kalemizde bayrağımız sallanırdı
dalga, dalga.

Sokaklarda çocuklar oynardı
cıvı, cıvı.

.....

Haydi git oğlum,
Babanın gittiği yere.
Haydi git oğlum,
Sen de geri gelme.
Eğer geleceksen geriye:
Ezan sesini getir Rizvaniye'ye.
Eğer geleceksen geriye:
Bayrağımızı getir bana hediye.

İşte gençlerimizden beklediğimiz budur. 11 Nisan'ı kazandıran, ondan önce aylar boyu düşmanla pençe-leşen ve yılmayan, onu aç ve susuz bırakarak, şehit-ler vermek bahasına dize getiren, biraz da, o za-manki annelerin bu kutsal duyguları, davranışları, cesaretleri, fedakârlığıdır.

Şanlıurfa'mızın işgali ve kurtuluşu konusunu içeren şiirler üzerindeki düşünce ve görüşlerimizi, bu yazı-mızın akışı arasında, münasip şekilde, yer yer be-lirtmeğe çalışmış olmakla beraber burada, şimdi, ol-dukça toplu olarak da özetlemek yerinde olacaktır. Bir kerre, ilkönce, şunu belirtelim: Tarihi boyunca bir çok medeniyete, kültürel faaliyetlere sahne ol-muş, ilimde, sanatta, tarımda ileri gitmiş, hak ve hürriyet mücadelesi vermiş, daha Hz. Ömer'in hilâ-feti esnasında, 639'da, İslâmın nuru ile aydınlanmış bir bölge ve beldeyi, kim olursa olsun ve nasıl bir güce sahip bulunursa bulunsun, istilâ etmeğe kalkı-rırsa, elbette, büyük bir mukavemetle karşılaşacağını

ve sonunun hüsrân olacağını bilmelidir. İşte Urfa işgalcileri bunu hesaplamadıkları için sömürgeciliklerinin tepkilerini hayatlarıyla ödemişlerdir. Ve gerek işgal, gerekse kurtuluş şiirleri: istilânın yarattığı kızgınlığı, üzüntüyü ifadelendirdikten sonra zaferin sevincini sembolleştiren birer belge, halk psikolojisinin birer kanıtı olmak bakımından önemli ve değerlidir. Meselâ Zeki Coşkun'un İşgal Günleri şiirini okurken sadece düşman askerinin obadan obaya giden yolları kapadığı belirtilmekle kalınmamakta, kapalı kapılar, çöle dönen çevre, ışsız geceler yüzünden "Urfa'nın harabelerden seçilmez olduğu"na değinilmekle -biraz abartmalı da olsa- durum: gönüllerde derin bir üzüntü ve bununla beraber özlemle karışık bir isyan duygusunun da doğmasına neden olmaktadır. Özlem, Urfa'nın bağ ve bahçelerine, açmayan güllere, susan tatlı dilleredir. İsyan de yeni ve kabul edilemez durumun sebep olduğu manzara karşısında düşman askerinedir elbette.

Kurtuluş şiirlerine gelince, bizce, bunların ortak tarafı: Müslüman ve Türk Urfalı'nın cesareti, mertliği, vatan sevgisi, kırılmaz azmi, esaret kabul etmez karakterinin, hemen hepsinde, coşkuyla dile getirilmesidir. Kırathoğlu'nun Kurtuluş Destanından başlayarak anonim (yapanın adı bilinmeyen, halkın ortak malı olan) Kurtuluş Türküsü'ne, Halide Nusret Zorlutuna'nın Urfa Destanı'ndan Sema Demirkol'un Son Öğüt'üne kadar üzerinde durduğumuz şiirlerdeki hava: Kahraman Urfalıların, mübarek Urfa toprağının tarih ve tabiattan feyz alan ruhunun şahlanışını aksettirmektedir.

Özetlersek varacağımız sonuç şöyle vurgulanabilir:

Şanlıurfa ve çevresi: hürriyet ve İstiklâl (özgürlük ve bağımsızlık) içinde yaşamağa alışmış, esaret zincirinin boynuna geçirilmesine asla tahammülü olma-

yan kahraman, inançlı ve yılgınlık tanımayan Müslüman Türklerin yurdudur. Durumlar ve koşullar (ahval ve şeriat) ne olursa olsun kutsal topraklarına saldıracak, kendilerinin hak ve hürriyetlerini kısıtlamağa yeltenecek düşman güçleriyle savaşmayı görev ve şeref sayan bu toplum, saldırgan sömürgecileri karşılarında görünce, ilkönce, onlara hınçlabakmış, zamanı gelince de öcünü almıştır. Ancak hiç bir vakit zalim olmağı da planlamamış, sadece özgür ve bağımsız yaşamak için ne gerekiyorsa onu yapmıştır. İşte şiirlerde terennüm edilen, dile getirilen bu asil duygu: şanlı bir zaferin, mutlu bir kurtuluşun menkıbesi, kuşaktan kuşağa özenle emanet edilecek unutulmaz destanıdır.

NABI'DE URFA ve ÇAĞININ BAZI OLAYLARI

Prof. Dr. Abdülkadir Karahan

Tarih, kültür, bilim ve uygarlık merkezlerimiz arasında kendine özgü yeri ve şöhreti bulunan **Şanlı-urfa'nın yetiştirdiği** en büyük ve en mütefekkir şair - tartışmasız ve tereddütsüz - diyebiliriz ki: **Yusuf Nabî (1642-1712)**'dir. Klasik Türk Edebiyatının **Fuzulî (1480?-1556)**, **Bakî (1526-1600)**, **Nef'i (1572?-1635)**, **Nedim (1680?-1730)** ve **Şeyh Galib. (1757-1799)** misali üstad simaları gibi **Nabî** de kendine özgü diyebileceğimiz bir üslup şairi, bir edebî okul sahibidir. Eskiler onun için: "**Ekmel-i Şuara-yi Rum = Anadolu Şairlerinin en mükemmeli**" deyimini kullanmışlardır ki, bu, çok yerinde bir değerlendirmedir. **Tanzimat** döneminin nesir ve nazımda güçlü şahsiyetleri başında gelen **Ziya Paşa (1825-1880)** ile **Yeni Türk Edebiyatının** ön saftaki şairlerinden - ve bir dönem de Urfa Milletvekilliği görevinde bulunan - **Yahya Kemal Beyatlı (1884-1958)**'nin de **Nefi** ve **Nabî**'yi: "İstanbullu olmadıkları halde Türk dilini genişleten, çeşitlendiren, edebî dili - çağlarının fesahat ve tabiatına göre - güzelleştiren zatlar olarak ögmeleri de" hemşehrimizin yaşadığı dönemden başlayarak günümüze kadar (XVII-XX. yüzyıllar) şöhret ve nüfuzunu, devam ettirdiğinin kanıtını, belgesini oluşturur....

Şairimizin edebî hüviyeti hakkındaki bu birkaç cümleden sonra asıl yazımızın konusu olarak seçtiğimiz **Nabî'de Urfa ve Çağının Bazı Olayları** ile ilgili incelememize geçebiliriz.

1. Yusuf Nabi, Hac Farizasını edâ etmek üzere yola çıktığında (1678) mübarek toprağını ve yakın akrabasını ziyaret fırsatını da elde ettiği **URFA'YI** unutmamıştır. Münasebet düştükçe buradan söz açmış, her halde, **Halep'te** ikamet ettiği yıllarda (yaklaşık olarak 1687 - 1710) bir kaç defa gönül dolusu sevgi ve bağlılıkla övdüğü **Ruha=Urfa'YI** ve yakınlarını görmeğe de gitmiştir. O, en güzel ve etkileyici olmak üzere **Urfa** ile ilgili mısralarını **Halep'te doğan oğlu Ebülhayr Mehmed Çelebi (1694)** adına 1701'de yazdığı **Hayriyye'de** nazım ipliğine dizmiştir. İşte şairimizin **Hayriyye'nin** başta raflarında "**Matlab-i İcmal-i Ahval-i Peder = Babanın Durumunun Özeti Bahsi**"'ndeki beyitlerinde **Urfa'mızı** ilgilendirenler:

Vatanım şehr-i dil-ârâ-yı Ruhâ
Vakt-i tahrir makamım Şehbâ
Ne Ruhâ nûsha-i gülzâr-i cinan
Maskat-i re's-i Halilü r-Rahman
Ne Ruhâ gıpta-geh-i hitta-i Şamî
Mazhar-i mu'cize-i "Berd ü Selâm"

Burada, vatanının - o zamanki görüşe göre doğum ve gelişim yerinin - gönül bezeyici, kalbe revnak veren **URFA ŞEHİRİ** olduğunu, eseri kaleme alma zamanında ise **Şehba = Halep'te** oturduğunu belirten şair: Nasıl, hangi **Urfa?** cennet bahçelerinden bir örnek; Hz. **İbrahim'in** vatani, doğum yeri (dir orası), diye sonra da şu anlamdaki beyti ekliyor: Öyle bir **Urfa** ki **Şam diyarının imrenmesine değer** mahaldir "**Berd ü Selâm**" - **El-Enbiya Suresi'nin 69. âyetinde** buyurulduğu üzere "**Biz de dedik: Ey ateş, İbrahim'e karşı serin ve selâmet ol**" - mucizesinin de mazharı, belirlediği, gerçekleştiği şehirdir.

Yine **Nabi**, sözünü ettiğimiz bahisten sonraki "**Se-**

beb-i Nazm-i Nasihatnâme"de oğlu Ebülhayr Muhammed Çelebi'ye seslenip der ki:

Hamdū li'llah nesebin âlidir
İlm ile cedd ü ebin âlidir
Gerçi bâlâsı bilinmez ammâ
Bilinen mertebedir hep a'lâ

Bu mısralar bize şairin soyca ilmle uğraşan ve tanınmış bir aileye mensup olduğunu gösteriyor. Ancak soykök bakımından çok daha eskiye gidilmesinin bilinemediğini de -kendisi- vurgulamaktadır. Bugün için bilinen **Nabî'nin ailece Urfalı olduğu, erkek ve kız kardeşleri bulunduğu** merkezindedir. Onun çocukları **Ebülhayr ile Mehmed Eminise Halep'te doğmuşlardır**. Çeşitli belgelerden şairimizin **Seyyid Ahmed, Hacı Mahmud Ağa ve Hacı Muhammed** adlarında üç erkek kardeşini bilmekteyiz. Ayrıca onun kız kardeş sahibi olduğu da **Türkçe Divan'**ındaki "**Tarih-i Vefât-i Hemşire-i Nazım der Heleb**"den anlaşılmakta ve vefat eden bu hemşiresinin "**Hacc Farızasını**" da edâ ettiği şu tarih mısraından da anlaşılmaktadır :

Gitdi vâ hayf Hacı hemşire

Bir de **Tuhferü 'l-Haremeyn** adlı eserinin "**Zikr-i azm-i fakir be-sûy-i vatan**" pasajında, erkek ve kız kardeşlerinin mevcudiyetini -kendi ağzından- öğrenmekteyiz. Son zamanlarda şairimizin babası, dedesi ve hattâ dedesinin babası da bilgi hudutlarımıza girmiştir. **Nabî'nin babasının adı: Seyyid Mustafa, dedesinin ki: Seyyid Mahmud, dedesinin babasının da: Seyyid Muhammed Bakır'dır**. Ailenin Nakşbendilikle ilgisi olduğuna dair de kayıt vardır. Yalnız isimlerin başında... **SEYYİD** kelimesinin bulunması Hz. Peygamber sülâlesinden gelişleri ile bir ilişkiyi

ifade edebileceği gibi bunun emir, reis, bey gibi anlamlarda kullanılmış olması da muhtemeldir.

Nabi'nin Türkçe Divanında gözümüze çarpmamakla beraber onun olduğu belirtilerek bazı eserlere alınan şu beyitler de şairinin Urfa'nın manevî havasına hayranlığını, Hicaz ve Kuds'ten sonra İslâmın en saygın beldesi olduğunu dile getirmektedir:

**Bilâd-i hayr-i Halkillah olan şeh-r-i Ruha'dır bu
Zülâl-i mu'ciz-i cârî Makam-i Enbiyâdır bu
Hicaz u Kuds'ten gayrı makamlardan ulâdır bu
Letâfetde zarafetde müzeyyen dil-küşâdır bu
Bu Mevlid-i Halilullah bu cedd-i Enbiyâdır bu
Halil'e ateşi "Berden Selâm" eden Ruhâ'dır bu**

İmlâ bakımından bir kaç küçük düzeltme yapmamıza rağmen yine de bir iki yerde **Nabi'nin üslup ve anlam düzgünlüğüne** tamamiyle uyduğunu söylemekte güçlük çektiğimiz bu parçanın, onun olup olmadığını kesinlikle söyleyemeyiz. Yalnız **Urfa'nın şan ve şerefini belirleyen Hayriyye'den aldığımız mısralardaki tavsife yakınlığı** dolayısıyla ve bir de bu mübarek şehrimizin Hz. İbrahim'in doğum yeri olduğuna samimiyetle değinilip onun ateşe atılmasının mucize niteliğindeki hikâyesine işarette bulunulmuş olması, ihtiyat kaydiyle, onu da iktibas etmekte bir mahzur görmediğimizi söyleyebiliriz.

Şimdi **Yusuf Nabi'nin içinde doğduğu, çocukluk ve ilk gençlik yıllarını sıcak ikliminde yaşadığı Urfa ile ilişkisinin devamını kanıtlayan, onun ister İstanbul'da olsun, ister Halep'te, yahut başka yerde olsun gözlerini toprağında açtığı aziz şehrini unutmadığını, orada vücade getirilen, inşa edilen köşklerin (kasr, saray), cami ve çeşmelerin tamamlanışını birer tarih düşürme manzumesiyle kutlayışısını kapsayan şiirlerinden örnekler verebiliriz.**

"EBCED" hesabiyle düşürülen tarihler gözönünde tutularak kronolojik sıra dahilinde olmak üzere Süleyman Paşa kasr (Köşk, Kâşâne)'ından başlanabilir:

TARİH-İ KASR-İ SÜLEYMAN PAŞA DER ŞEHR-İ RUHA

Habbezâ kasr-i hoş-âyende bu tâze binâ
Ki temâşası verir rûha gıdâ çeşme ziyâ

Kasr-i cennet gibi dünyâda naziri nâ-yab
Misli Maksûre-i Firdevs gibi nâ-peydâ

Buna mânend olamaz kasr-i zücâci-i felek
Âbda aksi olur ancak olursa peydâ

Hak budur ki eser-i pak-i cihan-arâdır
Etmedi kimse dahı böyle mahallinde bina

Budur ol cilvegeh-i Mu'cize-i "Berd ü Selâm"
Mehbit-i vahy-i Hudâ mazhar-i âyât-i hüdâ

Budur ol mahasal-i nehr-i rahîk-i Tesnim
Budur ol kıt'a-i gülzâr-i naîm-i Me'vâ

Budur ol âb-i safâ-bahş-i revan-perver kim
Eyledi feyz-i ezel pâ-yi Halil'e icrâ

Hüsünün vafına emvâcî sutûr-i tahrir
Tarihünün medhine mâhîsi zebân-i gûyâ

Kendi ruhsârını âyinede seyretmek için
Verdi rûşen-ger-i bâd âyine-i aya cilâ
Edicek himmetile Nâbî bu kasrı ibdâ'ı
Çeşmeden dâire-i ayn-i rehâ buldu Ruhâ

Cereyân-i leb-i âbile dedim tarihin
Yaptı bu tarh-i dil-âşûbî Süleyman Paşa

Bu kâşane Urfa Valisi Süleyman Paşa tarafından Osmanlı Devletinin 20. hükümdarı II. Süleyman dev-

rinde (1687-1691) yapılmıştır. İnşa tarihi: 1100/1688-1689 olduğuna göre **Nabî'nin Halep'e yerleştiği ilk yıllara** tesadüf eder. Şiirin son beyti görkemli yapının sahibini ve "EBCED HESABIYLA" tarihini göstermektedir.

Nabî, bu tür tarih düşürme şiirlerinde gelenek haline gelen mübalagalarla, köşkü övmekte, bu تازه binanın güzelliğine değinerek temaşasının ruha gıda, göze de ışık verdiğini belirterek başlamaktadır. Onun dünyada -cennet köşkleri misali- eşinin bulunmadığını, kimsenin bu yerde böyle bir yapı yapmamış olduğunu söylemeği de ihmal etmeyen şair, **H. İbrahim'in, Cenab-ı Hak (C.C.)'ın "Berd ü Selâm = Ey ateş serin ve selâmet ol"** buyruğuyla kurtuluşu mucuzesinin tecelli yeri olduğunu da hatırlatmaktadır. Böylece kasrın **Mevlid-i Halil** civarında kurulduğu anlaşıldığı gibi, nakışlarında, süslerinde balıkların bulunduğu da sonlara doğru okunan beyitlerden sezilenebilmektedir. Genel olarak-klasik edebiyatımızın kuralları ve beyan uslûbu çerçevesinde - bu köşkün özelliği ve güzelliği başarılı bir şekilde nazım ipliğine çekilmiştir, denebilir. Bizce asıl önemi, gösterilen tarihte **Urfa'da** böyle bir kâşenin nişasını kanıtlamasıdır.

Tarih sırasıyla **Urfa'da, Nabî'nin** hayatta olduğu yıllarda inşa edilip onun hakkında -tarih düşürerek- övdüğü köşkelerden bir görkemlisi de **Mustafa Paşa kasrıdır**.

"**Tarih-i Kasr-i Mustafa Paşa der Ayn-i Halilü'r-Rahman der Şehr-i Ruhâ'** başlığını taşıyan bu şiirin metni şöyledir:

**Mustafa Paşa'yi âli-şan vezir-i bi-nazir
Kim Ruhâ şehrin kudümü cennet-âbad eyledi**

**Olduğunda devletiyle hitta-pîrâ-yi Ruhâ
Merhametle hâtır-i sükkânını şad eyledi**

Oldı halka sâyesi sermâye-i emn ü eman
Feth-i bâb-i adl sarf-i cevher-i dad eyledi

Bahti âlîdir Ruhâ'nın kim gelüb böyle vezir
Gıpta-gâh-i Rûm u Şâm u Mısır u Bağdad eyledi

Resm-i ahkâm-i vezâret tarz-i âdâb-i umur
Zâtına mahsus gûya kendi icad eyledi

Ab-i İbrahim-veş gark etdi halkı nimete
Nâsı ihsanı ile kul etdi âzad eyledi

Koydu Ceddü 'l-Enbiyâ'nın âstânında eser
Bu müzeyyen kasr-i rengin-sakfı âbad eyledi

Habbezâ kasr-i cihan-ârâ ki hûsn-i dil-keşi
Köhne çarhun cünbüş-i şevkına imdad eyledi

Öyle nâzîkdir binâ-yi dil-keşi kim her sabah
Seyrine mihr-i cihan-ârâyı mu'tad eyledi

İhtirâ'-i tab'-i mi'mariyle icad eyleyüb
Yümn-i ta'limiyle üstâdını üstad eyledi

Seyr-i mâhî edeni mâhî ile hem-çeşm edüb
Alemler bu kasr yerden göge dek şad eyledi

Revnakı kasr-i behiştin kalmadı gitdi deyü
Reşkden Rıdvan der-i cennetde feryad eyledi

Sâyesinde feyz alub âb-i revan-bahş-i Halil
Çeşme-i Mâü'l-Hayat'ı vardı irşad eyledi

Köhnesin kim yad eder Kasr-i Süleyman olsa da
Nâm ü şânın bu binâ-yi tâze berbad eyledi

Ab-veş rûmal edüb NABİ dedi tarihini
Mustafâ Paşa ne zibâ kasr bünyad eyledi

Bu tarih şiiri, bizim bir çok divanda gördüğümüz aynı türdeki emsaldan üslup ve ifade bakımından olduğu gibi, teşbih ve istiareler yönünden, sanatkâr-

lık açısından da üstündür demekte yanılma payı yoktur, diyebiliriz. Hele Eski Edebiyatımızın elverişli olduğu ölçü dahilinde olmak kaydıyla tasvirdeki canlılık, ayrıca dikkat çekici ve şairin üstadlığını değerlendirme noktasından takdir duygularını uyandırıcı niteliktedir. Son mısraın EBCED hesabıyla rakam tutarı 1119'dur ki, bu, Milâdî 1707-1708'e tekabül eder. Süleyman Paşa Kasrı 1100/1688-89'de inşa edildiğine göre, bu köşk, ondan 19 yıl sonra yapılmıştır. Fakat her halde Nabî hem bu vezirin teveccühünü kazanmak, hem de bundan önce aynı semtte bina edilen kâşanenin, az zaman zarfında, biraz eskidiğini ve bunun ondan daha görkemli olduğunu anlatmak maksadıyla olacak, son beyitten bir evvelkinde "Kasr-î Süleyman" diyimi ile bir cinas yaparak Süleyman'ın köşkü (Hem Hz. Süleyman, hem de Süleyman Paşa köşkü'ne ima düşünülebilir)nün eskiliğine işaretle onun adının, bu yeni bina yapılıncaya kadar hatırlanmaz olduğunu vurguluyor. Anlatılışa bakılırsa kasrın bu kadar güzel ve hattâ ayrıntılarına da değinilerek tasvir edilebilmesi: bize, Nabî'nin, görkemli köşkün tamamlandığı sıralarda Urfa'yı ve yakınlarını tekrar görmeğe geldiğini düşündürür. Zaten Urfa, o tarihlerde, Haleb'in muzafatından idi. Aradaki mesafe de uzak sayılmazdı. Bu itibarla şairimizin, zaman zaman, bu mübarek şehri ziyaret ettiğini, akraba ve dostlarını görerek İslâmiyetin tavsiye ve tasvip ettiği "Sıla-î rahm" vazifesini yerine getirdiğini -yanılmış olmadığımızı güvenmiş olarak - söyleyebiliriz.

Bu şiir'de Mustafa Paşa'nın övgüsü kadar Ruha=Urfa şehrinin de methediliğine dikkat etmek gerek. Gerçi Paşa'nın Urfa'ya gelişiyle burayı cennet-âbad=Cennet gibi mamur, şen bir şehir durumuna getirdiğini söylemekte, buranın halkını sevindirdiğine değinmekte, hattâ Urfa'nın: Anadolu, Şam, Mısır ve

Bağdad gibi imparatorluğun en ünlü eyaletlerinin imrendiği bir merkez oluverdiğini de mısralarına katmakta olan şair, devrinin ve temsil ettiği edebî geleneğin bir icabını yerine getirmeği ihmal etmemiştir. Tabiatıyla bu tür manzumeler yazılırken câize, ihsan, armağan kabilinden atıyyeler beklemiş olmanın da tesiri mevcuttur. Fakat bu övgü beyitlerinden sonra Mustafa Paşa'nın halkı: Hz. İbrahim Suyu gibi nimete gark ettiğini söyleyerek ve Peygamberler atasının (yani İbrahim Halilullah'ın) Der-gahında: bu tavanı boyalı renkli süslü köşkü yaptırmakla - hayırlı - bir eser bıraktığını belirterek asıl köşkün tasvirine girişir.

Tasvirin mübalagasız ve gerçeğe tam tamına uygun olduğunu sanıvermek doğru olmaz. Fakat benzetmeler, mecazlar, edebî sanatlar arasında da olsa bu haşmetli köşkün, bu saray yavrusunun güzelliğini, zarafetini, sanatkârane süslerini hayal etmek mümkündür. Köşk, günül çekici, cihan bezeyici, nazik bir yapı olarak nitelendirilmektedir. Her sabah güneşin doğuşunu seyredabiliyor. Bu köşkün de tavanında balık resimleri, renkli çiçeklerle -her halde- öylesine güzellikler sergilenmiş olacak ki, şair, "Cennet köşkünün revnakı, gözâlıcılığı kalmadı diye -cennet bekçisi olan- **Rıdvan**, kıskançlığından cennet kapısında feryat ve figan eyledi", demektedir. Nihayet bir benzetme ve mübalağa ile onun gölgesinde, **Halil-Rahman'ın** ihsan olunmuş akarsuyunun feyzalarak - taşıp akarak - "**Ab-i Hayat = Ölmezlik kaynağı pınarı**"ını varıp uyardığını da eklemeyi unutmaz.

Kanaatımızca, aşırı övgülere, gerçekten çok hayala kayan sanatkârane benzetmelere rağmen, bu tarih şiiri, emsalı arasında ve kendi türünde çok başarılı bir örnek oluşturuca güzelliكتedir.

Tarih sırasını izlersek, bundan sonra, **Divan'daki "Tarih-i Çeşme-i Yusuf Paşa Vali-i Ruha"** üzerinde

durmamız gerekir. Ard arda iki tarihi kapsayan şiir-
den sonra sadece bir dörtlükten oluşan ve aynı çeş-
me için kaleme alınan ikinci bir tarih manzumeciği
daha gözümüze çarpmaktadır. Bu çeşme şiiri üzerin-
deki görüşümüzü belirtmeden önce bu manzumeleri
de buraya almalıyız. İlkinin metni şu dokuz beyitten
oluşturmuştur:

**Asaf-i saf-derun hâfız-i hayrat-nümün
Hâkim-i müşfik-i can-bahş-i mahrûse-i Ruhâ**

**Niyeti olmağ ile cânib-i hayra câri
Etdi bu âb-i revan ile bu râhı ihyâ**

**Pederi mâderi ruhına edüb kasd-i sevâb
Etdi bu berke-i pâkize-i ulyâyı binâ**

**Vârid u sâdir içün âb-i zülâl etdi revan
Getüre teşnegi-i Haşr'de râhına Hudâ**

**Şehre büyad-i hisar olunalı gördüğü yok
Çeşm-i ebvâb-i Ruhâ böyle binâ-yi garrâ**

**Nâbi'yâ hubb-i vatan olmağ ile imandan
Gâibâne 'ateş-i tab'ımız etdi irvâ**

**Mâye-i cûşiş olub tab'ıma mânende-i âb
Eyledim şevk u tarabdan iki tarih ihdâ**

**Nüşeden âb-i revânın dedi Nâbi tarih
Râh-i ferdâya sebil eyledi Yusuf Paşa**

**Katre-i âbın içenler dedi Nâbi tarih
Rûh-i ecdâdını şâd eyledi Yusuf Paşa**

Çok kısa olan ikinci tarih kıt'ası da şu mısralar-
dan ibarettir:

**L'illah edicek bu âbı icrâ
Bu berkeye Asaf-i saf-ârâ**

**Güş eylediğinde dedi Nâb
Tarihini âb-i rûh-bahşâ**

K. V. KÜTÜPHANESİ	
No. 1719	
Şifre No.	

Çeşmenin tarihi - Divan'da da işaret olunduğu üzere - 1120 = 1708-1709'dur. Demek oluyor ki: **Mustafa Paşa'nın köşkü inşa edildikten bir yıl sonra bu güzel hayrat çeşmesi Urfamızı süsleyen anıtlar arasına katılmıştır.** Bu "Ebced hesabı" ile yapılaş tarihleri sadece birer yıl arayı gösteren köşk ve çeşme, aynı zamanda **Mustafa Paşa Kasrının hemen tamamlanmasından sonra Yusuf Paşa'nın - hem Hz. Süleyman'ın veziri olan Asaf, hem de genel olarak vezir anlamına gelen bir deyimle - vezaret rütbesiyle Urfa'ya atanmış olduğunun da kanıtlarıdır.**

Nabî, Yusuf Paşa'nın hayrat ve hasenatı sevdiğini, hayırhah ve şefkatli bir zat olduğunu belirttikten sonra, onun, bu çeşmeyi babası ve anasının ruhuna sevap kazandırmak amacıyla bina ettiğini kaydetmektedir. Şehre hisar = kal'e yapılaberi, Urfa Kapıları gözünün böyle gösterişli, böyle güzel yapı görmediğinin şiirde vurgulanması, elbette aşırı, fakat ince bir iddia, şairane bir abartmadır. Yalnız bu beyan, insana garip görünmemekte, hattâ sahibinin sanat uslubundaki üstadlığını bile düşündürmeğe yaramaktadır. Şu anlamdaki beyit te üzerinde durulabilen bir özellik taşımaktadır: **"Ey Nabî, vatan sevgisi imandan olmak hasebiyle, biz orada olmadığımız halde - yani Urfa'da değilken bile - bu çeşme tabiatımızın susuzluğunu, suya kandırdı".** Burada din inancı doğrultusunda insanın doğup büyüdüğü beldeyi sevmesinin bir vecibe olduğu beyan edilirken aynı zamanda Nabî, URFALI olduğunu da söylemekte ve şiirin yazılışı sırasında orada olmadığına da imada bulunmaktadır. Tabiatının susuzluğunun -orada olmaksızın- giderilmiş olduğunu içeren mısradaki buluş: bir taraftan mübalağa sanatının zirvede bir örneği olduğu kadar, bir başka yönden de vatanım dediği Urfa'ya bağlılığın, duyulan sevginin bir kanıtı niteliğindedir. Ve şairimizin özlemini dile getirmek-

tedir.

"Yusuf Paşa atalarının ruhunu sevindirdi" anlamındaki tarih mısraı: yerli yerine oturmuş, fazlası -eksigi olmayan, maksadın daha veciz ifadesi de düşünlülemeyecek kadar güzel olup manzumenin boynuna takılmış bir gerdanlığa benzer denebilir. İkinci küçük tarih kıt'ası üzerinde durmağı icabettiren bir husus yoktur.

Şimdi Nabi'de Urfa ile ilgili tarih düşürme şiirlerinin zaman bakımından sonuncusunu teşkil eden ve EBCED HESABİYLE harf rakamlarının toplamı -Divan'daki mısraın imlâsına göre 1125 / 1713 tutmakla beraber görüşümüze göre 1 adedini gösteren bir "elif" (a)'in fazlalığı nazara alınmazsa - 1124/1712'ye tekabül eyleyen Yusuf Paşa Camiinin inşası hasebiyle kaleme alınmış olan şiire geçebiliriz.

TARİH-İ CAMİ-İ YUSUF PAŞA DER MA'MURE-İ
RUHA

Saf tab'-i vükelâ kadr-şinâs-i vüzerâ
Ehl-i hayr-i vüzerâ Hazret-i Yusuf Paşa

Ohcak sâye-i eyyâm-i safâ-bahşinde
Gıpta-fermâ-yi cihan şehri-i dil-ârâ-yi Ruhâ

Eyledi niyyet-i hayrât-i imârâta şurû'
Eyledi âhiretin kendi eliyle ihyâ

Urdu bir câmi-i nûrânî-i pür-feyze esas
Ki temâşâsına çeşm açdı sipihr-i minâ

Böyle bir câmi-i pâkize binâ eyledi kim
İndiler seyrine sūkkân-i semâvât-i ulâ

Görünür sadr-i sevâdında binası şehrin
Satr-i fermân ü berat üzere misâl-i tuğrâ

Böyle bir hayre muvaffak olup âhır etdi
Nâmını defter-i Divân-i Beka'da ibka

Dahi böyle eser-i hayrı Ruhâ'da çokdur
Eyledi cümlesini yerli yerinde icrâ

Eser-i hayrin ede Hazret-i Allah kabul
Haşr'de mağfîret ü rahmetine ede sezâ

NABI-i dâi hulûs ile dedi tarihin
Cennete mûcib ola Câmi-i YUSUF PAŞA

Bu -diğer bir çok benzeri gibi- nazım şekli bakımından gazel tarzında yazılmış bulunan tarih tesbiti şiirinden - eğer tarih düşürme mısraında bir imlâ yanlışı yoksa - ilk önce aklımıza gelen şu olmaktadır:

1120 = 1708-1709'da **URFA VALİLİĞİNDE** bulunan **Yusuf Paşa'nın** vezirliğe yükselmiş olduğu, daha sonra da, vükelanın saf tabiatlısı denildiğine göre nazırlığa=bakanlığa da atanarak **İstanbul'a** gittiği düşünülebilir.

Bu görüşümüzde yanılmıyorsak şunu da söyleyebiliriz: Çeşme için tarih tesbiti şiirini yazarken (1708-9) **Urfalı Nabî**, oraya yakın olan **Halep'te** idi. Ama **Yusuf Paşa Camii tamamlandığında** (1124/1712) **İstanbul'da** bulunuyordu ve ömrünün son aylarını yaşıyordu. Bu sıralarda eğer **Yusuf Paşa** da vezir ve **nazır** olarak **Devlet Merkezinde** en yetkili makamlardan birini işgal ediyor idi ise, şair, eski aşinalığını da gözönüne alarak bu tarih mazumesini yazmış olabilir.

On beyitten oluşan bu gazel tarzındaki tarih düşürme şiiri üzerindeki görüşlerimizi özetlersek şunları belirtebiliriz:

Bir kerre **Urfa'da** yaptırdığı zarif çeşme dolayısıyla de **Nabî'nin** kendisini ve eserini abartmalı olarak övdüğü **Yusuf paşa'nın**, bu sefer, imrenilmeğe değer ve **kendi adını taşıyan bir cami inşa ettirmesini**, o, büyük bir takdir ve sevinçle karşılamaktadır.

Urfa'nın bu gibi yeni olarak kazandığı köşk, çeşme ve benzeri eserleri ve bizzat bu mübarek şehri cennetlerin gıpta edeceği bir gönül okşayıcılıkla vasıflandıran şair, Yusuf Paşa'nın hayrat ve hasenata niyet ederek imaretler inşasına başlamış olmasını: "kendi eliyle âhiretini ihya etmek" suretinde kaydetmektedir. Hele onun nurlu bir cami temelini atırıp tamamlanınca yüksek göklerde oturanların (meleklerin) bunun seyrine geldiğini hayal ettirecek kadar güzel olduğunu vurgulaması: elbette "ğuluv" denilen aşırı bir mübalaga niteliğinde olmakla beraber, yine de Nabi'nin üslûbunda sanatkârane ve üstadanedir, denebilir.

Ayrıca sonlara doğru Yusuf Paşa'nın bu türlü hayırlı eserlerinin URFA'da çokça olduğuna da işaret unutulmamaktadır. Bütün bu hizmetlerin sonuçta Yusuf Paşa'nın cennete kavuşmasına sebep olması dileğiyle noktalanması da, eskilerin "hitâmuhu misk" dedikleri gibi çok güzel bir iç arzusunun ifadesidir.

II. NABI'de çağının bazı olaylarına da değinerek onun, bir ölçüde de olsa, klasik edebiyatımızın sınırları ve imkânlarıyla kuralları içinde kalmakla beraber dünya ve hayat görüşünü, bazı somut olaylara doğrudan veya imâ yoluyla eleştiriler yöneltmesini, günlük siyaset, yönetim ve ekonomik kararsızlıkların uyandırdığı tepkileri tesbite çalışabiliriz. Böylece Osmanlıca'yı, eski yazı dilimizi en iyi kullanan şairlerin başında gelen bu -o zamana göre taşralı olduğu halde- İstanbullu edebiyat üstadlarının yapamadığını, söyleyemediğini yerine getirip söyleyen ve aktüel sorunları da ihmal etmeyerek başarı ufuklarında Süreyya Yıldızı gibi halâ parlayan büyük sanatçımızı daha iyi tanımak fırsatını bulmuş olacağımızı ümit ederim.

Bir kerre şairimizin yaşadığı dönemde iç ve dış

durumun üzüntü verici olayları: bu bir az huzur ve rahata susamış mızacı, fikir ve hikmet vadisine eğilimli, bu saf Anadolu havasıyla beslenmiş taşralı sanatçıyı, elbette etkilemiştir. Altı padişah devrini idrak eden **Nabî**, çocukluğundaki **I. İbrahim'in** tahttan indirilişi zamanında hem **Urfa'da** bir **çocuk** olduğu, hem de henüz siyasî ve sosyal sorunlar hakkında bir görüşe sahip olmak yeteneğini kazanmadığı için, o günlerin olaylarının onun üzerindeki izlenimlerini tesbit edemeyiz. Fakat tahtlarından indirilen üç padişah (**IV. Mehmet**, **II. Mustafa** ve **III. Ahmed**) ile saltanatları ancak dörder yıl süren diğer iki hükümdarın (**II. Süleyman** ve **II. Ahmed**) kargaşa, isyan, savaş içinde devan eden huzursuzluk günlerini hiç unutmamış ve şiirlerinde bunların izlerini de belirlemiştir. Yine gerek **İstanbul'da**, gerek **Halep'te** veya iki büyük şehirde bulunduğu yıllar arasında geçen sürelerde o, bazı vezirler başta olmak üzere birçok devlet ricalının azil, sürgün, idam felâketine uğratıldığını ya görmüş, ya duymuştur. Bunların bir haylısının mallarının müsadere edildiğini de öğrenmiştir. Bu yetmezmiş gibi halkın mallarına göz diken ve bunları ellerinden alanlara da şahit olmuştur. Anadolu'nun durumunun da içaçıcı olmadığını bilip görerek, **Celâli isyanlarının halkı ve devleti yordugundan yaka silkerek bir kararsızlık ve müphemiyet çağının gözlemcisi durumunda olan Nabî**, yaratılışındaki özellik, okuduklarındaki bazı bu geçici dünyanın zevklerine de, kederlerine de önem vermenin boşluğu inancını: hikmet, hattâ tevekkül tefekkürüne bağlanmak eğilimi yolunda yürümeğe özendirmiştir.

Bir bakıma **Nabî'nin şiirlerindeki** bazı olaylara imâ ve telmih niteliği taşıyan pasajları nakletmek için küçük bir giriş gibi de sayılabilecek olan bu bir kaç cümleden sonra, şimdi, örnekler üzerinde kısa durabiliriz:

Evelâ onun Musahip Mustafa Paşa'nın kethüdâsı olduğu zamanlar ile bu görevinden kendi arzusu ile ayrılınca etarındakilerin tavırlarının değişmesi dolayısıyla uğradığı muameleyi çok güzel canladırın ve -böylece aynı âkıbete duçar olanların da devrinde başlarına aynı davranışların geleceğini vurgulayan- **Kaside-i Azliyesinden bir kaç beyti** iktibas edelim.

Şairimiz "mansıp, makam şarabiyle ağız tatlılanıp ta, sonunda, azlin, görevden alınmanın hoşsa gitmeyen durumuna uğramayan kimse var mı?" sorusuyla başlayan kasidesinde "insanın kendi arzusu ile olsa bile azil, tuhaf bir hal imiş; gönüle elbette vakitsiz keder verirmiş" de dikten ve bazı açıklamalarla şikâyetleri sergiledikten sonra şöyle devam eder:

**Kanı kendi kulunam deyü perestişler eden
Eylemez yolda düçar olsa bile redd-i selâm**

**Kanı ol terk-i edeb deyü kuüd eylemeyen
Eylemez şimdi mecâlîste buldukça kıyam**

**Kanı gördükçe keman-veş ham eden kametini
Zahm açar tîr-sıfat şimdi, sudur etse kelâm**

Bu bir hayli uzun (94 beyitlik) kasidenin büyük kısmı (60 beyti) insanın imkânları daralıp ekonomik sıkıntıya düşer gibi olunca, yahut mevki ve makamı elinden alınca çevresinin nasıl çil yavrusu gibi dağıldığının, bir az eleştirili, dokunaklı bir tasviri gibidir. **Nabî**, kendi durumunu anlatırken aynı zamanda devrinin de -bilvesile- bir porteresini de vermektedir diyebiliriz. Gerçi hemen her çağda -az çok farkla- bu böyledir de denebilir. Ancak başka misaller bize o günlerin daha çok haksızlıklar, para tamı, altuna ve servete düşkünlük, riyâkârlık, düzenbazlık gibi kötü alışkanlıklar ve davranışlarla gölgelendiğini göstermeğe elverişlidir. Meselâ halkın malını elinden

aldıktan sonra bir de teselli kabilinden boş sözlerle zulma uğrayanları oyalamanın şu kıt'ada ne kadar başarılı bir şekilde ifadelendirildiğini hissetmek mümkündür diyemiyoruz:

**Halkın emvâlin alıb sonra teselli vermek
Fels-i mâhîyi soyub yağda pişirmek gibidir.
Güfendânın edib kat' tarîk-ı nefesin
Bacağından üfürüp sonra şişirmek gibidir**

Şairimizin o günlerde paraya pula özellikle altına karşı gösterilen düşkünlüğü şu beyitinden daha güzel dile getirmek kolay değildir:

**Kiseden kiseye hapseyleyerek halk zeri
Çok peşimanlığı var çıktığına madenden.**

"Ahali altını keseden keseye hapsedmek suretiyle sakladığı için, altın para, âdetâ yer altından, ocağından çıktığına peşimandır" diye bilmek sadece bir buluş olmakla kalmaz, yerinde bir gözlemi de tesbit eder.

Yine para ile saf mânâ ve yararlı bilginin gizlenmesi, halkın hizmetine verilmemesi hususu şu enfes benzetme ile canlandırılmaktadır:

**Sineden elsineye sıçramayan ma'ni-i saf
Benzer ol nakde ki bi-sûd yatar mahzende.**

Gerçekten göğüsten, gönülden dile, söze sıçramayan, intikal etmeyen saf anlamın, boşuna mahzende, küpte yatan, saklanan paradan ne farkı vardır? Burada hem paracıklarını çıkın yapıp kimsenin hayrına kullanmayanların eleştirisi, hem de daha çok -kendi zamanında- bilgilerini, sanat güçlerini kendilerine hasredenlerin çekiştirilmesi bahis konusudur. Hanı bazı eski zaman insanları "El-İlmü fi's-sudûr lâ fi's-sutûr=bilim göğüstedir, satırlarda değildir" demezler miydi? İşte **Nabî**, bunlara çatmaktadır, di-

yebiliriz.

Buraya mal elde etmenin ilim tahsilinden üstün sayıldığını-bir vecize niteliğinde gördüğümüz- bir başka beyti de almak yerinde olur:

**Tahsil-i ilmin üstüne tercih eder mi nâs
Tahsil-i mal vâsıta-i rif'at olmasa**

Bunun da anlamı açıktır: Şair, mal, servet, şaman elde etmenin yükselmek için ilim, irfan sahibi olmanın üstünde tutulduğunu vurguluyor.

Riyakârlığın alıp yürüdüğünü de şu beyte benzer olanlar bize gösterir:

**Metâ-i zühd sığışmazdı mahzen-i dehre
Amelkûnân-i riyâ işledikçe satmasalar**

Evet eğer riyâkarlar, zahit görünüşlerle yaptıklarını teşhir edip bazı menfaatler elde etmek peşinde koşmasalar, zahitlik metayı dünya mahzenine sığmazdı. Burada zühd (din kurallarına sıkı sıkıya bağlılık) gereği ibadette cömertçe davrananların yaptıkları, bir nevi kumaş dokumağa benzetilmekte, bunun çok çok işlendiği de belirtilmekte, ancak bir çok zahit görünüşlünün bunu halkın beğenisini kazanmak, yahut menfaat sağlamak için yaptığı, harcadığı söz konusu edilerek, bu yüzden elde avuçta gerçekten manevî ve Hâk rızası uğruna-hemen hemen- bir şey kalmadığı benzetmelerle sezdirilmektedir. Bu da şairin kendi devri için müşahedelerinden bir misal gibi sayılabilir. Gerçi Bağdatlı Ruhî (vefatı 1605) gibi bazı şairler, ender olarak, bu anlamda şiirler yazmışlardır. Fakat hiç birinde Nabî'deki selâseti, beyan gücünü ve özdeyiş niteliğini -aynı güzellikte- görebildiğimizi söyleyemeyiz.

Şairimizin yaşadığı çağdaki hile, düzenbazlık üzerine yazdıklarından da örnek olarak şu beyti iktibas edeceğiz:

**Olmuş o kadar halk-ı cihan mekrde üstad
Kim sâbika-i şöhret-i şeytan unutulmuş**

"Dünya halkı, düzenbazlıkta, hilede o kadar usta olmuş ki: şeytanın geçmişteki suçluluğunun şöhreti unutulmuş" diyebilmek derecesinde bir dönemi karakterize edebilecek veciz bir ifadeye raslamak, her halde, kolay değildir.

Nabi'nin çağında, az da olsa, bir sulh ve sükûn devri, yahut düzenin tesisi uğrunda yararlı ve sonuçlar da veren dönemler de vardır. Köprülülerle Damat İbrahim Paşa'nın sadaret zamanlarını misal olarak hatırlamak mümkündür. Sonra burada bir önemli noktaya da işaret gerekir: O da şairimizin "Devletin ebed-müddet" olduğuna olan inancıdır. Bu itibarla o, bütün bozukluklara, bütün rüşvet, kayırma, hile, kadirbilmezliklere, gasblara, yağmalara, müsaderelelere rağmen devletin bünyesinin güçlü olduğunu, bir çok haksızlık ve zorbalığın bir gün geçebileceğini hayal ediyordu denebilir. Çünkü bazı tasavvufa da meyilli ve dünya zevklerinin geçiciliğini terennüm eden şiirlerinde bu hususun da hissedildiğine parmak basılmalıdır.

Nabi, bazı kasidelerinde devrinden izlenimleri misralarına işlerken ve bazı şikâyetlerde bulunurken, medhiyesini takdim ettiği zatı övmeğe fırsat bulmak üzere onun bir başarısını da dile getirir. Türünde hem başarılı, hem de ender örneklerden birini oluşturan Amca-zâde Hüseyin Paşa'ya sunulan "Kaside-i Sulhiyye" bunlardan bir güzel misaldir.

**KASİDE-İ SULHİYYE DER MEDİHA-İ SADRAZAM
VE VEKİL-İ EKREM HÜSEYİN PAŞA**

başlıklı bu medhiyye:

**Li'llahi 'l-hamd olub ma'reke-i cenk tamam
Buldu âlem yeniden sulh u salâh ile nizam**

matları ile başlar. **Nabî:** savaş ateşinin selâmet gömleğini giydiğini, fitne tufanının dindiğini, kimsenin işlerin neticesini tahmin edemediği bir zamanda, doğudan batıya kadar savaşın, kavganın sürüp gittiği, devlet gemisinin batmağa yöneldiği bir sırada barışın güzel yüzlü bâkiyesinin birdenbire görünverdiğini etkileyici bir üslupla ve zarif teşbihlerle anlatır. Dikkatli bir göz - **Hüseyn Paşa'nın** himmetiyle - imzalandığını şairin övdüğü müahedenin (**Karlofça Antlaşması, 1699**) ülkeye getirdiği mübalagalarla belirtilen huzur ve sükûnun: sadrazamı göklere çıkarmağa vesile bulmak için olduğunu ilk bakışta kavrayabilir.

Gerçekten üstad şair en güzel ve çok süslü bir üslup ve ifade ile: "**Cenk toprağına ekilen tohumdan, Cenab-i Hakk'ın feyizyile barış başağının doğrulduğı**"nu vurgulayıp bu tarzda zarif birer buluş eseri olan bir hayli beytin yanı sıra "**kimsenin bu dram depreminden sonra işlerin bir daha düzeleceğini ummadığına**" değinir. Ve şöylece devam eder. "**Çekmemişdi dahı bu dağdağayı devlet ü din - Görmemişdi bu perişanlığı mülk-i İslâm**".

İşte nihayet sadrazama doğrudan hitap sırası gelince de şairimiz şöylece seslenir:

Asafâ saf-dilâ pâk-tebârâ sadrâ

Ey olan nâmi terakki-dih-i ecdâd-i izam

Daha sonra da şöylece devam edip giden beyitlerle kasidesini sürdürerek kendisi de **Amca-zâde Hüseyn Paşa'dan** ikram ve ihsanda bulunması arzu ve ümidini beslediğini imâde kusur etmez:

İşte Allah murad eyleyecek böyle olur

Sa'b olan emri eder ahsen-i hal ile tamam

Pirlik vakti teayyüş gamını çekmededir
Dest-i Cûdundan umar şânına lâayk ikram

İltifât-i kudemâ görmüş iken lâayk mı
Kala girdâb-i zarûretde hazin ü nâ-kâm.

Nabî'nin Amcazâde Hüseyn Paşa (vefatı 1702)'nin. 1697-1702 arasındaki sadaretine, ondan önceki ve sonraki bir kaç yılı Halep'te geçirdiğine -bilvesile- temas edilmiş idi. Daha doğrusu şairimizin çeyrek asra yakın bir devreyi (yaklaşık olarak 1687-1710) bu tarihi beldede -biraz da doğum yeri olan Urfa'ya yakınlığı ve suyu ile havası hasebiyle- yaşarken İstanbul'daki devlet ricalına, büyük görevlere atanan erkâna kasideler yazıp yolladığı meçhul değildir. Ancak onun aynı zamanda burada iken uğradığı bazı haksızlıklar ve elinden alınan bazı gelir kaynakları yüzünden yakınmalarda bulunduğu, bedduâ niteliğinde gazeller de yazdığı olmuştur. Şimdi hayatını ilgilendiren bu kabil bir olaya da temas etmek faydasız olmaz.

Çorlulu Ali Paşa (1670?-1711)'nin sadrazamlığa getirildiği 1706 yılında veya az daha sonraları Nabî'nin, her halde oldukça sıkıntılı günler yaşadığı söylenebilir. Belirtildiğine göre: **Çorlulu Ali Paşa** ile Nabî arasında oldukça eskiye dayanan ve hoş olmayan geçimsizlik varmış. Bu zat sadrazam olunca, şairimize devletten ikram olunmuş bulunan "mâlikânesini ref' ve medâr-i maişetini kat'etmiştir". Bazılarına göre bu 1708'de vâki olmuştur. Sanatkâr, bundan bir hayli üzölmüş, ancak tevekkül içinde beklemegi ve inkisarını şiirleriyle dile getirmegi tercih eylemiştir. İşte antolojilere, ders kitaplarına geçen ünlü:

Bağ-i dehrim her hazânın her baharın görmüşüz
Biz neşâtın da gamın da rûzgârın görmüşüz

matlalı gazel: bu münasebetle, bu üzüntülü günlerde, bir nevi isyan ve umursamazlık; bir çeşit bedduâ ve bir çok defalar gururlarından geçilmeyen insanların, günün birinde, per-perişan olacaklarını hatırlatmak havası içinde kaleme alınmıştır...

Yine aynı sebeple yazılan şu beyit te: **Nabî'nin bu olay yüzünden duyduğu huzursuzluğu, gönül kırıklığını, fakat kendisini geçim darlığına mahkûm etmek amacını güdenlerin de er veya geç, belâlarını bulacağını çok etkileyici bir üslûpla -âdetâ mermere işlenen bir kitabe gibi- nazım ipliğine dizmiştir:**

**Eyler şikeste bâl ü perin gayret-i Hudâ
Nâbî cenâh-i gayr ile pervaz edenlerin**

Misalleri çoğaltmak güç değildir. Yusuf Nabî'nin özellikle kasidelerinde, kıt'alarında çağının ve kendi hayatının bazı olaylarının daha iyi tanınmasına yardımcı olacak bir çok malzeme mevcuttur. Biz daha geniş inceleme ve aratırmayı, elverişli bir zamana bırakarak şimdilik bu kadarlık bilgi ile iktifa ediyoruz. Yazdıklarımızın: **bu büyük şairimizin çok sevdiği doğum yeri mübarek Urfa şehri ile yaşadığı dönemin bazı olayları hakkında ilgi ile karşılanması bizi memnun kılmağa yeterli olacaktır.**

NABİ'DEN SEÇMELER

**Nedir ey şüh bu bihûde gazab n'oldu sana
Meşrebin düşmen-i nâz idi aceb n'oldu sana**

**Vermemişsin tutalım ruhsat-ı âğuş-i visâl
Varmağa meclis-i ağıyâra sebep n'oldu sana**

**Câme-hâb içre bıraktın beni ey mihr-i münir
Durmadin çâk olıcak perde-i şeb n'oldu sana**

**Ne girersin araya yâra niyaz etdikçe
Kanı ey girye mürâât-i edeb n'oldu sana**

**Oldun ey hâme-i Nâbî kati çokdan hâmûş
Bilmem ey zemezme-pîrâ-yı tarab n'oldu sana**

I

.. Ey şuh, bu lüzumsuz, sebepsiz hiddetin nedir?
Sana ne oldu? Sen nazlanmağı hiç sevmezdin; acaba
sana ne oldu?

.. Haydi diyelim ki visale müsaade etmiyorsun;
ağyarın (yabancıların) meclisine niye gidersin?

.. Ey parlak güneş, beni yatakta bıraktın, gittin.
Sabah olmasını beklemedin (gecenin perdesi yırtılın-
caya kadar durmadın); sana ne oldu?

.. Ben sevgiliye yalvardıkça niye araya giriyorsun,
ey göz yaşı, sana ne oldu ki böyle usul ve âdaba
riayet etmiyorsun?

.. Ey Nabi'nin kalemi, çok zaman oldu ki susu-
yorsun; ey zevk ve safa nağmeleri terennüm eden
(kalem), bilmem sana ne oldu?

II

**Zevk-ı gam dilde midir dâğda mı tende midir
Neşve bülbülde midir gülde mi gülşende midir**

**Oldu sermâye-i hayret bana bîm ü ümmid
Bilemem eyleyecek girye midir hande midir**

**Oldu bâzice-i aşkında nihan hâtem-i dil
Çîn-i zülfünde midir sende midir bende midir**

**Gül hem açıldı hem ârâyiş-i destâr oldu
Bülbül-i bi-haber âyâ dahi şivende midir**

**O tevazu' anı mûmtaz-ı cihan etmiştir
Nahl-i gül bağda bihûde ser-efkende midir**

.....
**Hâh ü nâhâh olur âvîze-i gûş-i ahhâb
Nâbi'yâ her gazelin böyle hoş-âyende midir**

II

Gam zevkı, gönülde midir- Aşk yarasında mıdır? Tende midir? Neşve, bülbülde midir? Gülde midir? Gülistanda mıdır?

Korku ve ümid beni hayretten hayrete düşürdü. Ağlamam mı lâzım, gülmem mi, bilemiyorum.

Gönül yüzüğü senin aşkının boynunda gizlendi. Zülfünün kıvrımında mıdır? sende midir? bende midir?

Gül açıldı, sarıkların üstünü bile süsledi; gafil bülbül hâlâ feryad edip duruyor mu?

O tevazuudur ki gül fidanını, cihanda seçkin bir hâle getirmiştir. Bu bahçede boş yere başını eğmiş değildir.

.....

İster istemez dostların kulağına küpe oluyor, ey Nabi, her gazelin böyle tatlı, böyle akıcı mıdır?

III

Bağ-ı dehrin hem hazanın hem baharın görmüşüz
Biz neşatin da gamın da rûzgârın görmüşüz

Çok da mağrur olma kim meyhâne-i ikbalde
Biz hezaran mest-i mağrurun humarın görmüşüz

Top-ı âh-ı inkisara pâyidar olmaz yine
Kişver-i câhun nice sengin hisarın görmüşüz

Bir hurûşıyla eder bin hâne-i ikbali pest
Ehl-i derdin seyl-i eşk-i inkisarın görmüşüz

Bir hadeng-i can-güdâz-ı âhtır sermâyesi
Biz bu meydanın nice çapük-süvarın görmüşüz

Bir gün eyler dest-beste pâygâhı caygâh
Bî-aded mağrur-ı sadr-ı itibarın görmüşüz

Kâse-i deryûzeye tedbil olur câm-ı murad
Biz bu bezmin Nâbî'yâ çok bâde-hârın görmüşüz

Dünya bahçesinin hem son baharını, hem ilk baharını görmüşüz. Biz zevk ve safanın da, gamın da eyyamını görmüşüz.

İkbal meyhanesinde çok gururlanma; zira biz binlerce mağrur sarhoşun, humarını (içkinin neşesinden sonra gelen sersemliğini), görmüşüz.

Biz mevki ve ikbal memleketinin nice taştan kalelerini görmüşüz ki: inkisar âhının topu karşısında yıkılıp gitmiştir.

Bir kere coşup kabarması ile bin tane ikbal evini hâk ile yeksan eder; biz dertli gönüllerin, seller gibi coşup kabaran göz yaşını görmüşüz.

Biz bu meydanda nice kahramanca at sürenleri görmüşüz ki, bunları, can eriten bir ah oku, yere sermiştir.

Biz itibar sadrında (baş köşesinde) nice gurur ile oturanları görmüşüz ki, bir gün-kapı dibinde, elini bağlayıp duran bir uşak menzilesine düşmüşlerdir.

Ey Nabi, biz bu içki meclesinde, nice şarap içenleri görmüşüz ki: içinden murad içtikleri kadeh, gün gelip dilenci kâsesine dönmüştür.

IV

Yâre varsın peyk-i nâlem âh ü zârım söyleyin
Ab-ı çeşm-i girye-i bî-ihtiyârım söyleyin

Çâk-çâk-i sine versin mevce-i gamdan haber
Zahm-ı hûn-pâşı derûnum inkisârım söyleyin

Gonca gülsün gül açılsın cûy feryad eylesin
Sen sus ey bülbül biraz gülşende yârim söyleyin

Ârzû-yi vasl ile şeb-zindedâr olduklarım
Girye-i hasretle çeşm-i intizârım söyleyin

Bende yok kudret edâya harf-i şevkı Nâbi'ya
Hâme-i rengin-sarîr-i bî-kararım söyleyin

IV

Feryadımın habercisi yara varsın, âh ü zârımı
söylesin. İrâdem elimden gidip nasıl göz yaşları
döktüğümü söyleyin.

Parça parça olan sinem; gam dalgasından ha-
ber versin. İçimden kan boşaltan yara, benim nasıl
kırılıp parçalandığımı söyleyin.

Gonca gülsün, gül açılsın, ırmak çağıldasın; ey
bülbül, sen azıcık sus; gül bahçesinde biraz sevgilim
konuşsun.

Visal arzusu ile sabahlara kadar gözlerimi
yummadığımı, hasret göz yaşlarımla yollara dikilen
gözlerim söyleyin.

Ey Nabi, iştîyak nedir? Bunu ifadeye gücüm
yetmez. Onu, güzel renkli sesler çıkaran kararsız
kalemim söyleyin.

Ağaçşeme Sokak Gürün Apt.
No. 7/9 LALELİ - İSTANBUL
Tel: 528 07 25